

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XXI. ÉVFOLYAM, 4. (119.) SZÁM —

Elballagtak a Csiky Gergely Főgimnázium negyedikesei

Ilona János felvétele

A R A D
2017. augusztus

DIÁKJAINK NYÁRI EMLÉKEIBŐL

Díjazottak (Ilona János felvétele)

Ballagó nyolcadikosok (Ilona János felvétele)

*A Százszorszép diákszínpad bemutatója
(Ilona János felvétele)*

Színpadon a Kamaszk (Ilona János felvétele)

*Örökségünk – pályázat
(Kurunczi Enikő felvétele)*

*Nyári táborban kisiskolásaink
(Bálint Csiky Erika felvétele)*

*Nyugállományba vonuló pedagógusok
búcsúztatása
(Ilona János felvétele)*

Tartalom

Juhász Béla: Kánikula	1
Irodalom, művészet	
Böszörményi Zoltán: Mint aki nem fut mindhiába	2
Grosz László: Képzeltések	2
Arany-Tóth Katalin: Kobold-világ	3
Szabó Péter: Hommage à Noire	3
Radnai István: Mókust a bokorból	4
Juhász Béla: Az autósosó	4
Frideczky Katalin: Placcon	5
Nótáros Lajos: Arad marad (VII/10.)	
<i>A román kérdés</i>	6
Irházi János: Szerződéses alanyok	8
Köteles Nikolett: Könnyek	10
Simpf Angelika: Vágy	10
Ujj János: Aradi hírlapi kacsa Juhász Gyula haláláról	11
Ódry Mária: Mindig, ha Zerindről hallok, felkapom a fejem	13
Piroska Katalin: Az utolsó aradi primadonna	14
Történelem	
Dr. Vajda Sándor: A borosjenői vár (II.)	17
Blazovich László: A népiskola a Dél-Alföldön a török hódoltság utáni két évszázadban (I.)	19
Oktatás	
Matekovits Mihály: Kisebbségi sakkjátszmák (1.)	22
Módi Kinga: Húsz év után	24
Kocsik Krisztina, Rogoz Marianna: Korokon átívelő barátság	25
Memoár	
Koreck Aladár: Egy amerikai csoda: a Golden Gate	27
Regéczy Szabina Perle: Szemek tüzében	29
Hitélet	
Bátkai Sándor: „Nékem sok népem van ebben a városban...”	30
Szoboszlai Aladár: A láthatatlan kéz	31
Fiegel Erzsébet: Értékrendek	33
Útinapló	
Milka Péter: Amerikában jártunk (III.)	34
Keresztretjévény	
Brittich Erzsébet: Megyénkben is megörökítették	36
Humor	
Kövér Péter: Ángyom-bingyom és az első feleségem	37
Szabó István: Az Isonzó, Caporetto és a Rainer mars (1.)	38
Puskel Péter: Anekdoták térben és időben	40

KÁNIKULA

Úsztunk, siklottunk a vízen. Még magam is, aki nem-igen tudok úszni. Pontosabban... egyáltalán. A kánikula miatt igyekeztünk vizesen tartani magunkat. A párolgó folyadék lehűti testünket. Ugye, így tanultuk fizikából?

A tévé képernyője előtt ülve, pirított, sós, vegyes magvakat ropogatva, jól behűtött forrás- vagy ásványvizet, barna sört vagy savanykás rozéfröccsöt kortyolgatva próbáltuk legyőzni a kánikulát. Pedig mennyire vártuk. Lám, milyen gyarlók vagyunk: türelmetlenül vágyunk valamire, akarunk valamit, s amikor közel kerülünk hozzá, mintha ellenségünk lenne... le akarjuk győzni.

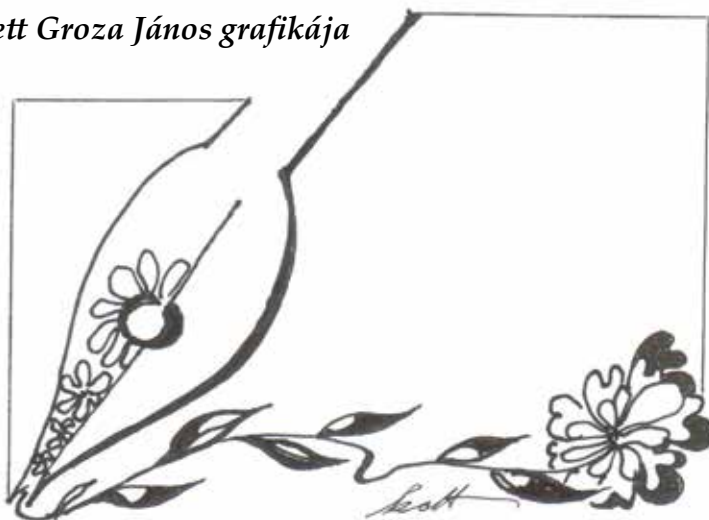
Szurkoltunk nagy reményeket ápolva lelkünkben, és meglelt az eredmény: kajak-kenusaink első lettek az éremtáblázaton az Európa-bajnokságon. Úgy úsztak a bolgár vizeken megfiatalított válogatottunk karcsú hajói, mintha teljesen legyőzték volna a közegellenállást. Legyőzték Európát.

Utána a vizes világbajnokság Budapesten. Régi és új helyszíneken örömittasan tomboló vagy épp kissé csalódott, tekintetüket földre szegező, nemzeti színű lobogókat lengető, győzelemre biztató ifjú és idősebb szurkolók lesték a habzó-hullámzó vízfelületeket. S mindezt ezúttal a tévé is közvetítette felénk... magyarul. Az üzleti bürokrácia nem tudta legyőzni a jóérzést.

Égették fejünket a napsugarak, melegítette lelkünket a nyár. Nem győztük le a kánikulát. Annyira talán nem is akartuk. Azonosultunk vele. S közben élveztük a víz selymes simogatását. A „HÁ-KETTŐ-Ó” hűsítő cseppjei behatoltak porusainkon keresztül bensőnkbe, pontosan oda, ahol a legnagyobb szükség van rájuk.

Juhász Béla

Kett Groza János grafikája

Böszörményi Zoltán

MINT AKI NEM FUT MINDHIÁBA

Tízmillió magyar szívet itthon,
hárommilliót az elszakított országrészekben,
kétfélmillió kivándorolt magyar szívet
őrizem a szívemben.

Nem tudom, mit hoz ez a század,
az évezredek től mit remélhetek,
hallgatom szavaim csobbanását
a tűnődő idő vizében,
követem lassú fodrait,
a lélek susogását.

Régóta nem fáj semmi,
úgy élek, mint a múmia:
semmi érzélem, semmi döbbenet,
pedig mindig úz,
bánt belül valami,
amit nem tudok magamnak megbocsátani.

Mint edzett, jó kuvasz,
végigszaglászom a történelmet;
Attila óta nem tündökölt nemzetem,
egyik nemzedék a másikat követve
csak a vérét fecsérte el.

Panaszkodom erről Istennek,
Embernek,
de mindkettő három műszakban,
s hétvégén is dolgozik,
egyiknek sem jut ideje
hasznos aprósággal foglalkozni.

Újra nyár van, újra forró Európa,
mintha itt teljesen hiába élt volna
Voltaire, Kant, Schopenhauer, Hegel, Spinoza,
és hiábavalóan volt meddő
több százmillió helóta sorsa.

Ha jól vagy rosszul,
de tanítottak,
hát megtanultunk ezt-azt,
megtanítottuk mi is
digitalizált világunkat
elfeledett mítoszainkra.

Még felkiált a csend,
csontjai az időnek megzörögnek.
Fut a Fennvaló,
futunk mi is utána,
mint aki nem fut mindhiába.

Grosz László

KÉPZELGÉSEK

Ha szerepet cserélnénk,
S én lennék a fehérség,
Megfizetnék ezért még?!

Ha bűneim rád rakom,
Mondjuk, kábé száz napon,
Megúszhatnám szárazon?!

Ha a rozsdá belepett,
S nem lelem a helyemet,
Szánhatnál – mégse tegyed!

Ha ellökösz, elhagy hitem,
A halál is jobb, hiszen
Lét? Nélküled? ... semmilyen!

Arany-Tóth Katalin

KOBOLD-VILÁG

Langy szellővel súgom utánad:
még lelkemben perzsel a nyár.
Míg szívemhez téved a vállad,
két sóhaj közt mozdul a száj.
Éjünkön csend ül: benne csodák,
mit völgy mélyéből vájtak a fák.

Illatnyi rezzenés:
elvinni oly kevés!

Karokba szakadt szavak
szorítva tanítanak:
vigyáznak álmot,
vigyáznak könnyet
– kobold-világot
vigyázni könnyebb.

Most félénken húzom a vággyal
sorsomnak széles szekerét.
Csillagjárdán lépked a hajnal,
lengetné gyolcs fonta kezét,
markában kábán billeg az ősz,
és rőt nászunkkal hálva időz.

Irgalmas ébredés:
elhinni oly kevés.

Czernák Dorottya grafikája

Szabó Péter

HOMMAGE À NOIRE

fekete-fehér
a kritika játszik így –
ez túl egyszerű

sem álom sem ébrenlét –
diszharmonióm
sötéten szórja csendjét

vasúti sínre
sötét alagút előtt
csiga mászik fel... –

afrikai pillanat:
a lány eleven
a buborék elpattan

év-sora játszik benne
fekete-fehér –
minden egyszerű nemde?

mintha fiam játszana
pont olyan a perc
könnyű szappanbuborék...

Radnai István

MÓKUST A BOKORBÓL

hat éve ült be bolha a fülbe
mint anyaölbe egymásba öltve
a szerelmes szív érboltozat-ív
az élete víg ha hűsége hív

eddig volt csalfa bánatok ajka
nagybőjti barka csalódott arca
hamvas homlokunk halva rohanunk
csalódott és unt pokolban laktunk

öröm nem kertel új édenkerttel
a vágyunk felkel tűzöle perzsel
két lélek boldog teszi a dolgot
eleme oldott mint hal a horgot

elvét nem tudja elvetett dudva
magzatként rugdal virágos udvar
ajánlás

köszönöm nézem felhőtlen égen
gyöngyös poháron szenvedett áron
ragyog az arcod mosolyod alkot
virágos réten felsminkelt réteg

Juhász Béla

– Stop! – kiáltja, miután behúzik a boksza. – Ne-hogy megcsókolja a falat a kocsi orrával!

– Sokaig tart? – kérdem, miután kiszállok.

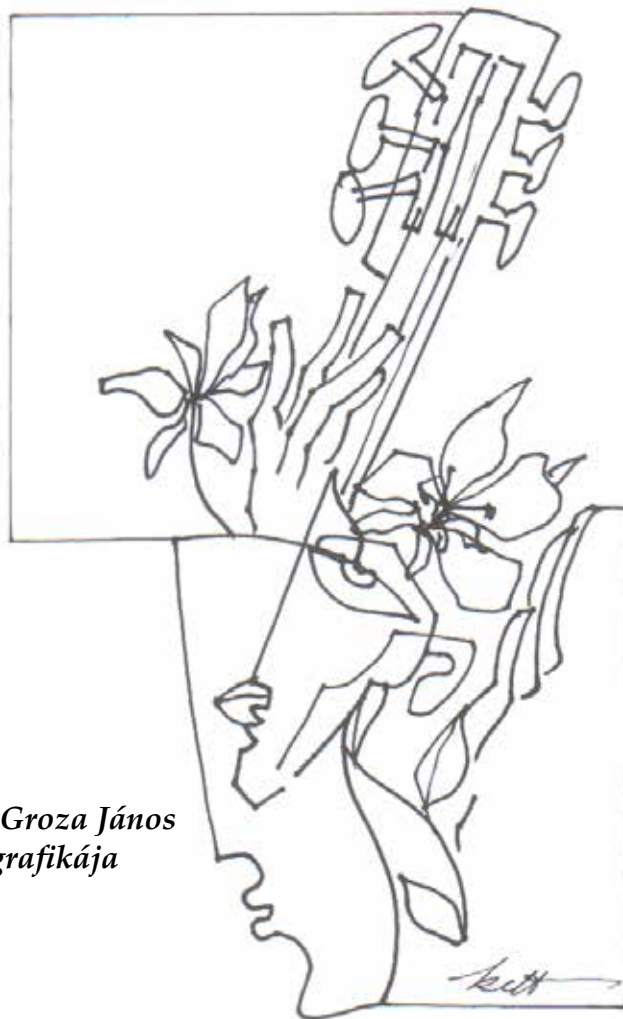
– Az attól függ... Külső... vagy belső is? Ahogy nézem, ráfér egy teljes menet – mondja, miután undorodva végigméri a hónapok alatt lerakódott sarat, port.

– Remélem, rendes munkát végez – mondom kissé bizalmatlanul, és jó mélyen belenézek fekete szemébe.

– Mehet máshova – mondja kissé sértődötten.

– Három házzal odébb van egy másik cég. Miért nem oda ment? Miért jön hozzám már legalább ötödször?

– Na, rajta! Kezdi égetni a fejem a nap.

**Kettő Groza János
grafikája**

AZ AUTÓMOSÓ

– Behúzódhat a tető alá az árnyékba. Jön mindjárt a főnökasszony, és megkínálja egy hideg ásványvízzel. A cég ajándéka. Cégünk jelszava: az empátia.

– Hogy maga miket tud?!

– Tudok én jobbakat is – mondja, miközben bekapcsolja a kompresszort, hogy magas nyomású vízsugarat irányítson a kocsi minden részére. – Vethetne magának egy újat! Ez legalább húszéves...

– Nem húsz. Csak tizenhét. De jó állapotban van. Nem nyúztam sokat.

– Akkor is lecserélhetné!

– Ha nyernék a lottón... De akkor sem biztos, hogy odaadnám. Túlágosan hozzám nőtt... Az a kutya ott, a sarokban nem harap? Úgy nézem, pitbull.

– Meg van kötve – mondja, és egy jókora szarvasbőrszerű kendővel megpróbálja szárazra törölni a járgányt. – Hosszú útra készül? – kérdi.

– Nem túl messzire megyek. Csak ide, Budapestre.

– Én is magyar vagyok. Gyulavarsándi. De itt senkivel sem tudok magyarul beszélni. Mindjárt észrevettem, hogy maga is az. Érződik a kiejtésén. Tanárember lehet... Ugye, az? Én is jártam egyetemre. Öt évig. Filozófiát hallgattam. Nem találtam állást. Megnősültem. Nyolc hónap után

elhagyott az asszony. Elment egy focistával. Pedig csak a harmadosztályban játszott. Elvitte magával Olténiába. Egészségükre! Úgy kell nekik! ... Meglennénk.

– Mivel tartozom?

– Én nem vehetek el pénzt. Csak a főnökasszony. Bent, az irodában.

– Köszönöm. Szép munkát végezett – mondom, és kezébe nyomok egy kis borraivalót. Nem utasítja vissza. Tudja, hogy megérdemli. – Éljen Schopenhauer! – kiáltom búcsúzóul. – Viszlát!

Frideczky Katalin

PLACCON

Megtanultam jó képet vágni a dolgokhoz. Most is éppen jó képet vágok. Bár sok okom nincs rá, ugyanis egyelőre még egyetlen rajongóm sem jelentkezett. Petrezselymet árulok. Igaz, korán van még, a sátrakat is csak most nyitogatják. Jó hűvös van itt. Szerencsém van. A kiadóm pavilonja árnyékos oldalra került a Deák Ferenc utcában. A többiek bezzeg főhetnek a Vörösmarty téren!

Már hetekkel előre értesítettem a barátaimat, hogy ekkor és ekkor, itt és itt megtalálják. Dedikálni fogok!

Ízlelgetem a szót: *dedikálni*. Majdnem olyan, mint *bekakálni*. Legalábbis hangzásilag. Tudják, eredetileg zenész vagyok.

Szép ruhát vettem föl. Olyan *írónőset*. Mindenestre feltűnőt. Fekete mintás, spagetti pántos nyári ruhámon ciklámenszínű leheletfinom stólat lenget a szél. Úgy is jól áll, ha a vállamra terítem, de úgy is, ha csak a nyakamról lóg le. A hasamat így is, úgy is eltakarja. Nem mintha terhes volnék. Javakorabeli vagyok. Csak írónőnek vagyok ígéretes kezdő.

Írónő egyedi, feltűnő ruházatban várja a hódolóit.

Egy antológiában szerepelek. Vannak benne versek, novellák, aforizmák, vegyesen.

Lassan szállingóznak az alkotók. Már többen ülünk az asztal körül. Meg van szabva az időnk, meddig fogadhatjuk az olvasóinkat, aztán át kell adni a helyet másoknak.

Bemutatkozunk egymásnak, és ha szerencsés esetben megértettük a kolléga nevét, rögtön megragadjuk az alkalmat, hogy magunkkal hozott saját könyvünkben megkeressük az illetőt, és megkérjük, volna szíves dedikálni. És ő van szíves.

Hát hogyné! Dedikálni jó dolog. Az ember otthon órákig gyakorolja a lendületes, ívelt, egyedi és *ki tudja, egyszer még értékké váló* aláírást.

Hja, az utókor!

Egyelőre egymásnak dedikálgatunk. Már elég szépen kicifráztuk a köteteket. Csak egy baj van. Fogalmunk sincs, kikkel ülünk egy asztalnál. Egyikünk sem olvasta a másik írását.

A saját nevünk nyomtatásban való megjelenése annyira elbűvölt mindannyiunkat – ígéretes kezdő írókat –, hogy a szemünk elhomályosult a meghatottságtól, ami nem engedte meg, hogy mások írásába akár bele is pillantsunk. A beszélgetés amolyan Karinthy-módra tapogatózik:

– „Mit írogatunk, hehe...?“, „Az a jól sikerült kis szösszenet a tiéd?“, „Ó, hát az...!“

Időben elhallgatunk persze, amit a meghatott szerző az elragadtatás oly fokának értékel, melyen a „szó bennszakad, hang fennakad, lehelet megszegik.“

Én nem tudom, a nagyok hogy csinálják, de nekünk, ígéretes kezdőknek ez nagyon megy. Szinte rutinszerűen. Ebben már nagyok vagyunk. Nem olvassuk egymást.

Az egyik kolléga, miután az aláírásomból kitálja, melyik írás tartozik hozzám, megszólít:

– Olvastalak (a tegeződés kollegiálisan kötelező), nagyon tetszik, amit csinálsz!

Hiszek neki. Meg sem fordul a fejemben, hogy ő is csak szemrebbenés nélkül hazudik, hiszen tényleg jó, amit csinálok, természetesen. Különböben nem lennék itt.

Egyre többen érkeznek. Újabb és újabb székeket kell elcsórnunk a szomszéd pavilonostól.

A társaság már egész komoly kerekasztal benyomását kelti. Terjedelmes a kötet. Az ígéretes szerzőknek se szeri, se száma. Grafomán nemzet vagyunk. Kár, hogy a nyelvünk, ugyebár... A Nobel-díj elérhetetlen messzeségbe úszik tova.

Befut az első rajongó. Lázás szemű ifjú költőtársnőmnak lovagja érkezik, és a pavilonhoz fárad kötetet vásárolni, hogy a kiadónak is csurranjon-cseppenjen valami, ha kedvezményes áron is.

Jó képet vágok. Hozzám még nem jött a kutya se, de már szinte nem is bánom. Talán szégyenkeznek is. Mit keresek én itt? Mi ez a perzsavásár? Kellett ez nekem?

Fogom a jól kicifrázott kötetemet, és felállok, mielőtt letelne az időnk.

Az egész délelőttöt a könyvvásáron töltöm. Bóklászom a standok között, felfedezek itt-ott egy-egy bölényt. Megrendít a zavar és kényszere-dettség az arcukon, mely egy csöppet sem tér el a miénktől, ígéretes kezdőkétől. Dedikálnak. Ismerősöknek, a szakmának, egymásnak.

Megsajnálom őket. Veszek a könyvükből, és megkérem, hogy dedikálják. Ők nem ismernek engem. Örülnek nekem.

Olvasó vagyok!

Nótáros Lajos

ARAD MARAD (VII/10.)

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

MÁSODIK SZAKASZ

A ROMÁN KÉRDÉS

Márta zsidó volt, ezt nem mindenki tudta, de sokan sejtették, még akkor is, ha a család teljesen megszakította kapcsolatát a zsidó közösséggel. Szabó úr nagyon akkurátus ember volt, nem sokan tudták, hogy felesége valójában Haas lány, a környezete nem is vette zsidó számba, elvégre Marikának hívták, az pedig, köztudomásúlag, nem zsidó név. Így gondolták ezt annak ellenére, hogy az aradi zsidóság hagyományosan könnyen asszimilált, híres volt szabadelvű nézeteiről; ne feledjük, hogy a leghíresebb aradi rabbit Chorin Áronnak hívták, és nagy szerepe volt a neológ irányzat megerősödésében.

Közben, valamikor a század elején, megjelent egy csoport szakállas hagyománytisztelő, ennek eredményeképpen úgy alakult, hogy a keresztények szinte csak ezeket tartották zsidóknak, volt is benne valami, hiszen a jövevények eleitől fogva elzárkóztak az őslakos neológoktól. Saját zsinagóga építésébe fogtak, és élték zordan saját kis bennfentes életüket.

Azonban az elmúlt pár évben nagyot változott a helyzet. A Vaszgárda kezdte világossá tenni, hogy nincs különbség, zsidó az, aki zsidó anyától született, függetlenül attól, hogy most minek mondja magát. Megfagyott a levegő a zsidók körül, Gyorokon munkatábor nyílt számukra, igaz, oda inkább temesvári és lugosi zsidókat vittek, az aradiakat valahogy mindig kikerülték.

Később derült ki, hogy ez nem az aradi vezetés toleranciájának, hanem Feri báró pénzének volt köszönhető. A Neumanokat még Ferenc Jóska tisztelte meg a címmel, el is látogatott ez alkalommal a városba, elvégre a család sokat tett a környék iparáért, gabonakereskedéssel kezdtek, onnan nyergeltek át a malomiparra, hogy aztán szeszgyártással egészítsék ki a kínálatot.

Aztán Trianon után váltaniuk kellett, a malomipar idejét múlta, finom likőrjeiknek is elfogyott a piaca, végül a textilipar mellett döntöttek, s az Aradeana nevű vállalatuk az egyik legnagyobb, ha nem a legnagyobb, nőtte ki magát a húszas-harmincas években. Neumann Ferenc az egyik legnépszerűbb figurája lett a városnak, bőkezű adakozó, a művészetek és művészek, főként művésznők nagy rajongója, arról már nem is beszélve, hogy, mint a hadsereg egyik legfontosabb beszállítója, összeköttetései Bukarestben is fontos emberré tették.

Kívülről nézve nem volt a zsidókkal semmi baj, nekem meg aztán végképp nem volt semmi bajom velük, hiszen félbemaradt érettségimet is nekik köszönhettem, meg aztán nem láttam semmi különöset abban, hogy valaki nem román vagy nem magyar, én sem voltam az, még úgy sem, hogy a magyart beszéltem a legkönnyebben.

Az aradi zsidók szinte olyanok voltak, mint én, kivéve, hogy én nem voltam vallásos, tökéletesen

beszéltek magyarul, és azon kívül, hogy zsidók voltak, magyaroknak tartották magukat. Észrevettem, persze, egy idő után, hogy a kettő mégsem ugyanaz, de nem tartottam fontosnak egyelőre a különbséget, arról már nem beszélve, hogy a mozgalomban fölötte álltunk az effajta megkülönböztetéseknek.

A mozgalom azonban valahogy kimaradt, nem siettem felvenni a kapcsolatokat, egyébként is, mint kiderült, Aradon nem úgy volt, mint Temesváron, itt a szervezet nem működött valami jól, mondták is Temesváron, ti ott a Maroson túl azt álmodjátok, hogy egyszer majd úgy éltek, mint a „patron”, ahelyett, hogy megszüntetnétek a kizsákmányolást, szeretnétek átvenni a helyüket.

Volt benne valami, nem hallottam itt senkit sem kizsákmányolásról beszélni, nyáron mindenki, apraja-nagyja lubickolt a Marosban, nem kevésnek volt csónakjuk, lelapátoltak a Hármasszigetig meg vissza, s ezeken a túrákon senkinek sem jutott az eszébe, hogy a szembe jövő puccosabb csónak valamelyik jómódú kereskedőé vagy, ne adj Isten, éppen az egyik gyárosé.

Később rájöttem, ebben is nagy szerepe volt Feri bárónak, az Aradeana munkásai valódi arisztokratáknak számítottak, egy részük a számukra épített modern lakótelepen lakott, orvosi ellátásban részesültek, s a rászorulóknak külön segélyben, amelyet kivétel nélkül megkapott bárki.

Nyári hétvégéken a Maros-parti csónakházakban zajlott az élet, a vendéglők és kávézók zsúfolva voltak estelente, egyszóval akárhogy is próbáltam felfedezni, nyomát sem láttam szülővárosomban az osztályharcnak.

Meg aztán ott volt Márta. Napokon át még borotválkozás közben sem néztem saját szemembe, utáltam magam, amiért úgy viselkedtem vele. Ez mindig így történt, egy elszúrt beszélgetés vagy találkozás napokra kiborított, ilyenkor elmondtam magamat magamban mindennek, hülye nagyképű senkiházinak, aki csak ágálni tud, de semmire sem képes valójában, fél, hogy valaki meglátja, mennyire üres és súlytalan, ezért csak salapál, mint egy fékeveszett cséplőgép.

Napokon át töprengtem, mi legyen, aztán hirtelen eldöntöttem, nem várom meg, míg elmúlik a szégyenérzet, odamegyek hozzá, és megmondom, hogy ne haragudjon, de én egy menthetetlen hülye vagyok, és ha úgy gondolja, hogy kár rám pazarolnia az időt... és egyébként is, igaza van.

Közben zajlott az élet, Herr Pédi egyre több időt töltött el behajolva az ablakon, mint aki épp va-

lami nagyon fontos műszaki kérdést beszél meg a különösen felkészült ifjú raktárossal. Távolról kezdte, szokása szerint, közben sokat beszélt a szerbokről, hogy milyen jó katonák, hogy valójában két igazi katonanemzet van Európában, és hogy a szerbek előbb-utóbb föl fogják ismerni, hogy a helyük a Német Birodalom oldalán van.

Reichet mondott, Reichiul german, románul, és én bólogattam szorgalmasan, nem érdekelt egyáltalán a felkínált német szövetség, de örültem, hogy ott van, és én észrevétlenül figyelhettem Márta esetleges mozgásait. Teljesen világos, mondta Herr Pédi, hogy Európa csak német fennhatóság alatt vonhatja ki magát az angol finánc-tőke hatalma alól. Ezt értettem, nem is tartottam akkor nagy marhaságnak, épp ezért közbeszúrtam: na és az amerikaiak, azokkal mit fog kezdeni Herr Hitler?

Herr Pédi belelkesült, olybá vette kérdésemet, mintha felkeltette volna az érdeklődésemet: Amerika nem fog fellépni Németország ellen, jelentette ki teljes határozottsággal. Amerikában a német befolyás sokkal nagyobb, mint azt általában hiszik, bólogatott szaporán a kis ablakkeretben, mint egy nagyfejű bábú a bábszínházban. Az, hogy most Amerikában angolul, nem pedig németül beszélnek, egy hajszálon múlt, és gondolom, azért hallott az óceánt elsőként átrepülő német emberről. Amerikairól, mondtam én nagyon nyugodtan, amerikai volt, nem német. Lindbergh német, nem amerikai, szögezte le Herr Pédi, mint aki pontosan tudja, mit beszél. Amerikában nem számít ez, próbálkoztam én, nem az számít, hogy mi voltál, mielőtt odakerültél, hanem az, hogy mi lett belőled ottan. Mindegy, kezdte újra Herr Pédi, Amerika nem fog ellenünk harcolni, tulajdonképpen ez az egész kulcsa. Mi Európában és Ázsiában, ők Amerikában, északtól délre, így jön létre az egyensúly.

Lehet, mondtam, mivel épp megláttam, amint Márta kilépett az ajtón, és elindult a folyosón.

Ha nem lett volna ott a mester, most megszólítottam, odamegyek hozzá, és elmondom, amit elterveztem. Valójában Angliával sem akartunk háborút, csak az a részeges tengerész nem érte fel ésszel, miről is lenne szó, hallottam Herr Pédit, miközben figyeltem, amint Márta elhalad előttem. Tökéletesen tudtam követni mozgását a mester hóna alatt, most volt valami a járásában, amiről elképzelhettem, hogy nekem szól, közben azért tökéletesen hallottam mindent, amit a mester mondott: most, hogy a franciákat helyükre tettük, s az északiak rádöbbenek arra, hogy tulajdonképpen a nagy

német faj részei, nincs akadály. Anglia előbb-utóbb belátja tévedését, a részeges matrózt félredobják, és végre elindulhatunk Keletnek. Hová, kérdeztem gépiesen, mivel teljesen nyilvánvaló lett számomra, hogy Márta tökéletesen érzékeli, mi történik, tudja, hogy a német paraván csupán, mögötte ott figyelek én, készen, hogy elinduljak Keletnek, egészen pontosan, hogy elmondjam

neki azt, amit hallani akar tőlem, azt, amiről pontosan tudja, hogy nem lehet más azon kívül, amit mondanom kell, és mondani akarok.

Keletnek, kérdeztem vissza, miután Márta elhagyta a folyosót.

Igen, hát, mondta határozottan Herr Pédi, nach Osten, nincs ebben semmi különös, a németek számára ez az egyetlen járható út.

Irházi János

SZERZŐDÉSES ALANYOK*

Juhász Béla számomra olyan személyiség, akivel bármikor, bárhol szívesen leülnék dumálni. Nem beszélgetni, mert ez fájoan lekicsinylő számomra, hanem dumálni. Hisz a dumában ott rejtőzik egymás kagylóhéjának felpöccintése mellett a pletyka, szűkülő magyar körünk hétköznapijai, mi, akik még valahogy eléldgeglünk errefelé. Aradi EMBEREK.

És hát az újság- vagy interjúkötet-olvasó én-jét ugyan mi izgatná magasabb hőfokra, mint a pletyka, mint egy megszólaltatott belső, néha érzelmi tárhelye.

Juhász Béla számomra olyan személyiség, akivel az én – valahol Charlie Harper és Havas Henrik közé belőtt – modorom furcsa módon passzolna, és jókat dumálnánk. Kár, hogy eddig ezt az utóbbi évtizedekben kölcsönösen kicseleztük.

Pedig, amennyiben szöösszebújunk, baráti pohártöltésileg, úgy megosztottam volna vele né-

hány interjú-szakadék kikerülésének módszerét. Az interjú egy rohadatul gubancos műfaj, mert nem abból áll, hogy valaki bekapcsolja a mikrofont akárki orra alatt, oszt amit alanya kiönt (mű)fogsora közül, az már kész matéria. Amúgy szomorú, hogy ezt a „műfajt” szokás napilapilag az olvasóra hányni, de erről majd máskor, más helyen.

Magam előtt látom, amint Juhász Béla a maga laza, erőlködésmentes modorában kapcsolja be a mikrofont alanya orra alatt. Jót dumálnak, a szerző rendre igyekszik Havas Henrik-es vagy Hajdú Péter-es modorban kérdésszilánkokat szúrní az érintett alfelébe. Az érintett általában eltolja a szurit, ha meg válaszol, akkor olyat mond, hogy azért ő meg családja sose szégyenkezzék.

Juhász Béla sajnos a második interjúkötetében sem pattintotta fel az interjúalanyok szándékosan önmaguk köré vont kagylópáncélját. A választott

Juhász Béla

1950-ben született Aradon. In érettségijét a Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjében, a 3-as Számú Központiskolában.

A Temesvári Tudományegyetemen filológia szakos tanári diplomát szerzett. Tanított az Aradi Falpári Iskolaszertben, majd a Csiky Gergely Főgimnáziumban.

Az Aradi Városi Légió (Diktatórius) Könyvtár kezét irrogta. A helyi lap és más hazai kiadványok közt írt.

2019-ben felkérték, hogy fogadjon el Arad megye egyetlen magyar tantervű köznevelési igazgatóját.

2013-ban a betegség elszakította az iskolától.

2015-ben az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatában megjelent **LEGYŐZTÜK A RAKOT** című kötetét, amelyben önéletrajzi, egyéni és történelmi emlékeztetővel foglalkozott.

2016-ban megjelent **SZARAZ KÖD** című kötetét (Irodalmi Jelen Könyvek).

2016-ban megjelent **A NAGY UTAZÁS** című kötetét (Irodalmi Jelen Könyvek).

Írásai jelentek meg az Aradi Kulturális Szemle, a Szivárványban, valamint az Irodalmi Jelenben, a Nyugati Jelenben és a Havi Szemle-ben.

Jelenleg a Szivárvány főszerkesztője.

A Romániai Írószövetség tagja.

Az „Aradi személyiségek – Interjúk, vallomások, portrék – II. kötet / Personalități culturale arădene – Interviuuri, mărturisiri, portrete – volumul II.” kötet megjelenését támogatta: Arad Muncipium Kulturális Központja

A Pro Presens Arad Alapítvány „Promovarea valorilor culturale arădene” című projektje keretében.

Juhász Béla

ARADI SZEMÉLYISÉGEK

Interjúk, vallomások, portrék

Életrajzok

II. kötet

Aradnak. Mindannyian itt éltek, éltek, dolgoztak, dolgoztak. Legutóbbiak itt is született, itt jart iskolát, Aradon éltek a jövő, és itt látta-látott megvalósulni olykor nagyon is merész álmukat. Rengeteg tetek esedékel, a magyar költéséért, városunkért.

interjúalanyok semmi mást nem akartak, csak önmagukat fényezni, függetlenül attól, hogy személyiségek, vagy csupán szaporítják a futottak még kategóriáját.

Hát, ezért volt rohadt nehéz dolga a szerzőnek.

Ezért kellett volna egyszerűen kidobni azt a kötetből, aki agyoncizellálja önmagát, akinek az egója ledózerolja a mini-minimális önkritikát is.

Ezért mondják, hogy a kevesebb néha több.

Szándékosan nem sorolok agyonönfényező „személyiségeket”, mert számomra az olvasó okosabb a szerzőnél, és rájön, kik voltak a hunyók. Szerencsére vannak önmagukkal és az olvasóval szemben is tisztességes interjúalanyok, akiknél a kagylóhéjbontásnak csak maga a szerző képezett akadályt. Paradoxon, de Juhász Béla sokszor elsasszézik a lényeg mellett. Vagy azért, mert felkészületlenül ült le XY-nal, vagy mert nem érzett rá beszélgetés közben, hol lehetne az alanynak megmarkolni. Hogy mijét, az olvasó fantáziájára bízom.

Nehéz elhinni, de őszintén remélem, és bízom benne, hogy lesz harmadik interjúkötete Juhász Bélának. Az augusztus 4-i könyvbemutatón azt mondta, készül, és már tarsolyban két interjú. Én azt mondom, most azonnal szerkessze át, szabdalja, vagdalja át ezt a kettőt. Nem az ő hibája, hogy a kérdések rendszerezése, a sületlenségek, alapvető szakmai hibák bennrekedtek. A szerző egy irigylésre méltó, jóindulatú ember, akinek egy a problémája: nincs szerkesztője. Jámbor Gyula csak nevét adta a szerkesztéshez, és fogalmam sincs, hogy azért nem nyúlt bele a szövegbe, mert nem akart, vagy azért, mert csupán ennyire volt ideje.

Na jó, tudom, de most nem választok.

Juhász Bélát támogatni, szakmailag segítenie kellene a kiadónak. Amennyiben a harmadik, beharangozott kötet is megőrzi a most tálalt szintet, akkor a kiváló kezdeményezés belesüpped a szakmai semmibe.

A szerkesztési, interjúalakítási tennivalók mellett már csupán egyetlen csepp hiányzik: Juhász Béla merjen olyan aradi személyiségekkel is leülni beszélgetni, akik kiesnek a felelős kiadó bűvköréből.

**Aradi személyiségek II. – Interjúk, vallomások, portrék – Életképek, Irodalmi Jelen Könyvek, Concord Media Jelen, Arad, 2017.*

**Bege Magdolna főszerkesztő köszöntötte
a közönséget**

(Siska-Szabó Zoltán felvétele)

Megtelt a Jelen Ház nagyterme

(Siska-Szabó Zoltán felvétele)

**Kurjatkó Péter igazgató behozta
a Nyugati Jelen ünnepi tortáját**

(Siska-Szabó Zoltán felvétele)

PIHETOLLAK A CSIKYBÓL

Köteles Nikolett

KÖNNYEK

Komor felhők búsulnak
Az ég elgyötört arcán,
Hús könnyeket hullatnak
Bánattól fuldokolván.

Ők sem boldogok s tiszták,
A világ szótt mocscai
Őket is bepiszkítják,
Lecsengenek harcaik.

Már nem maradtak szavak.
Az ég is hangtalan sír,
Csendben telnek a tavak,
S nem létező a gyógyír.

Simpf Angelika

VÁGY

Fognám magamat, és csak úgy elmerülnék a semmibe. A végtelen semmibe süllyedve talán békére lelnék. Egy csöppnyi nyugalmat, egy pillanatnyi csendet... esküszöm, nem pazarolnám el, mélyen magamba szívnam, mint egy rózsaillattól terhes nyári fuvallatot. Nem engedném ki, erővel bent tartanám, míg végül megfulladnék. Ez minden vágyam. Egy pillanatnyi magány. Bár egy röpké percre, elhallgatna végre minden. Hangok üvöltenek a koponyámban, mindenki egyszerre csapkod, szavakkal dobálózna, az arcomba öklözve kérnek figyelmet. Ki csendesen sunnyogva közelít, ki távolról lesben állva célba vesz, ki ölembe fészkel magát, onnan nyújtózkodik, de mindannyian elérik, hogy a sok zajtól összeroppanva, az ellenállástól kimerülve süketként bámuljak rájuk. Fel nem foghatom, miként vélhetik helyénvalónak azt, hogy a kedvükért megerőszakoljam magamat. Mert én annak érzem. Akárhányszor csak hozzám szólnak, ostoba kérdésekre választ várva, ki kell kényszerítenem magamból a szavakat. Tudom, hogy miattuk tettem, nem az én hibám az egész, mégis szégyellem magam, mintha erköcselenségen kaptak volna. Nehéz eldönteni, hogy magát a tettet szégyellem, vagy amiatt szégyenkezem, mert tanúim voltak.

Simpf Angelika illusztrációja

Ujj János

ARADI HÍRLAPI KACSA JUHÁSZ GYULA HALÁLÁRÓL

Úgy érzem, még mielőtt elolvassák az ominózus levelet és a hozzá kapcsolt sorokat, néhány mondatban be kell mutatnom a levélírókat. Legalábbis azoknak, akik kevésbé jártasak az irodalomban, elsősorban a lírában. Vagy azoknak, akik régebben végezték tanulmányaikat, akik számára a nagyváradi *Holnap* antológia, vagy a budapesti *Nyugat* folyóirat és az ahhoz kapcsolódó írók már csak halvány emlékek. A filológusok, a nemrég érettségizettek (amennyiben szerepelt a tantervben) kihagyhatják a következő sorokat.

Juhász Gyula portréja

A múlt század első évtizedei egyik jelentős költőjének, Juhász Gyulának élete Szegeden indult 1883. április 4-én, s ugyanott zárult mindössze 54 éves korában, 1937. április 6-án. Kétségtelen, hogy hányatott sorsa volt a magába zárkózott, depresszióra mindig hajlamos fiúnak.

A szegedi piarista gimnáziumban tanult, majd Vácott lett a rend novíciusa. Budapesten végzett magyar–latin szakos egyetemi tanulmányokat. Első versei Szegeden jelentek meg. Barátságban volt Babits Mihállyal, Kosztolányi Dezsővel, Oláh Gáborral, levelet váltott Adyval. Máramaroszigeten, majd Nagyváradon a piarista tanintézetekben oktatott. A Körös partján tagja lett a *Holnap* antológiát kiadó költői mozgalomnak, ott ismerkedett meg Sárvári Anna színésznővel, kit verseiben örökített meg. Második öngyilkossági kísérletét követően egy budapesti ideggyógyászati klinikán kezelték. Az 1918-as őszirózsás forradalom aktív résztvevője, a következő évben, márciusban írásban üdvözölte a Tanácsköztársaságot, a szegedi direktóriumnak is tagja lett.

A vörös forradalom leverése pályáját kettétörte, verseinek közlését a lapok alig vállalták, nyugdíjat sem kapott. 1928-tól gyakran betegeskedett, szanatóriumba került, ahol végül veronállal mérgezte magát.

A *Nyugat* nemzedékének egyik legtehetségesebb költője volt. Életében kilenc verseskötete jelent meg. Összegyűjtött versei 1940 és 1943 között három kiadásban láttak napvilágot, de azóta is többször kiadták költeményeit.¹ Idén április 6-án volt halálának 80. évfordulója.

A jövő hónap elején lesz 95 esztendeje, hogy az *Aradi Hírlap*, 1917–1940 között megjelent napilap, 1922. szeptember 3-i, vasárnapi számában jelent meg a hír: Juhász Gyula meghalt. A lapban Csányi Mátyás², a költő egykori osztálytársa a szegedi piarista gimnáziumban, közölt személyes, meleg hangú írást, evvel vett búcsút barátjától. Ebből néhány részlet:

Juhász Gyuláról

„Hátam mögött ült nyolc évig a szegedi piaristák gimnáziumában. Csúnya arcát nagy mélytüzű szemei fennkölt vonásúvá szépítették. Folyton a könyveket bújta, a padok alatt korát meghaladó akarással a legnehezebb tudományos műveket olvasta. Egyik évben közösen lapot szerkesztettünk és a tanárok magyarázatai közben a pad alatt kézzől-kézre adták tovább a diákok. Magyar dolgozatai már akkor esztétikai remekművek voltak (...)

Pap volt, szerelmes volt, tanár volt, beteg lett, öngyilkos lett, felépült, újságíróskodott, nyomorgott, mindig gyönyörű verseket írt és mindig foglalt (...)

Azt mondták róla, hogy nem tudta magát adminisztrálni (...) Idealista volt, fellegekben járkált, miközben rongyos cipője a porban szakadozott. A magyar szónak mestere volt, e mellett internacionális intellektuel volt a szó legnemesebb értelmében (...)

Amint a német mondja, igazi „Schöngest” volt, nem ebbe a rút, tülekedő, gonosz világba való. Csak írta gyönyörű verseit a csúnya fiú a szép lányokról, akik őt viszont nem szerették, a szép dús magyar földekről, melyek mellett éhen kellett neki halnia.

A jó szegedi föld, amely befogadta Tömörkényt, Dankó Pistát, fogadja be Juhász Gyulát is. Ott álmodhat ideálokról, szeretetről, testvériségről, minden népek kultúrájáról és barátságáról.”

Két nappal később, 5-én Cziffra Géza³ ugyanabban a lapban három szakaszos versben vett búcsút a korán elhunyt nagy poétától.

Meghalt a költő
- Juhász Gyula emlékének -

Köszöntelek, hogy íme megszületettél
halottas gyertyák lángja mellett
és könnyek között tovább nem dalolsz
új fájdalmaikat és új szerelmet.

Köszöntlek halott ki most élni kezdesz
világokat túlélő életet;
zengő soraid halkán suttogom,
hogy most bölcső-sírodnál térdelek.

A tested ím porlad valahol,
de a rímek hada elveszni nem ereszt
és kevélyen az életről dalol
a sírodon egy részeg sírkereszt.

Néhány nappal később a Szegeden tanuló ifj. Vas Gusztáv,⁴ aradi ifjú személyesen kereste fel a költőt, s értesítette őt az aradi hírlapi kacsáról, a róla megjelent nekrológról, illetve az őt búcsúztató versről. Juhász Gyula egy szellemesen megfogalmazott levélben erősítette meg az érte aggódókat, hogy él, jól van, nagyon örül annak, hogy ennyire értékelik költészetét. E levél másolatát mellékeltem közlöm, hátulján ifj. Vas Gusztáv néhány sorával.

VAJDA BÉLÁNÉ
Leány Otthon Internátus

Szeged 19
Tisza Lajos-körút 13

Ötödik Károly császár óta nagyon kevés ember érhet meg a saját temetését. Ez valóban császári passzió és ilyesmire én, szegény magyar költő, igazán alig merem gondolni valaha. Most, hogy Erdélyben olyan szépen, melegen és meghatóan elparentáltak, ahogy csak nálunk tudnak temetni, kénytelen vagyok kibújni a fényes koporsóból és alássan kérni számos jó emberemet, barátaimat és tisztelőimet, hogy az előre ne haragudjanak, amiért a halottat olyan fejedelmi pompával és megindult lélekkel elsiratták. Most már, a babona szerint, igen sokáig fogok élni és alkalmatlankodni, versben és prózában, talán még regényt is írok majd halálomról és föltámadásomról. Egy bizonyos: nem utolsó elégtétel, élve olvasni, hogy mit mondanak rólunk halottainkban. Élve látni, hová, micsoda irodalmi koporsóba skatulyázzák be az embert, a költőt. És hallani, hogy csakugyan, érdek nélkül, őszintén szeretnek, drága jó barátok és bajtársak, poétaszívek és művészellemek. De már hogy megesett, nem adom ezt a halált holmi színpadi világhírért, amely drámacsináló mesterembereknek csengő aranyakat jelent. Testvéri üdvözlét küldi minden jó emberének egy sokszor meghaló és mindig föltámadó költő és csak azt mondja mélyen meghatva a szeretettől, amely erősebb a halálnál, hogy a viszontlátásra.

hírért, amely drámacsináló mesterembereknek csengő aranyakat jelent. Testvéri üdvözlét küldi minden jó emberének egy sokszor meghaló és mindig föltámadó költő és csak azt mondja mélyen meghatva a szeretettől, amely erősebb a halálnál, hogy a viszontlátásra.

Szeged, 1922. szeptember 8.

Juhász Gyula

Juhász Gyula levelének hátulján Vas Gusztáv pár sora a hazaiaknak:

Az aradi lapokban /Aradi Hírlap. IX. 3./ az a hír jelent meg, hogy Juhász

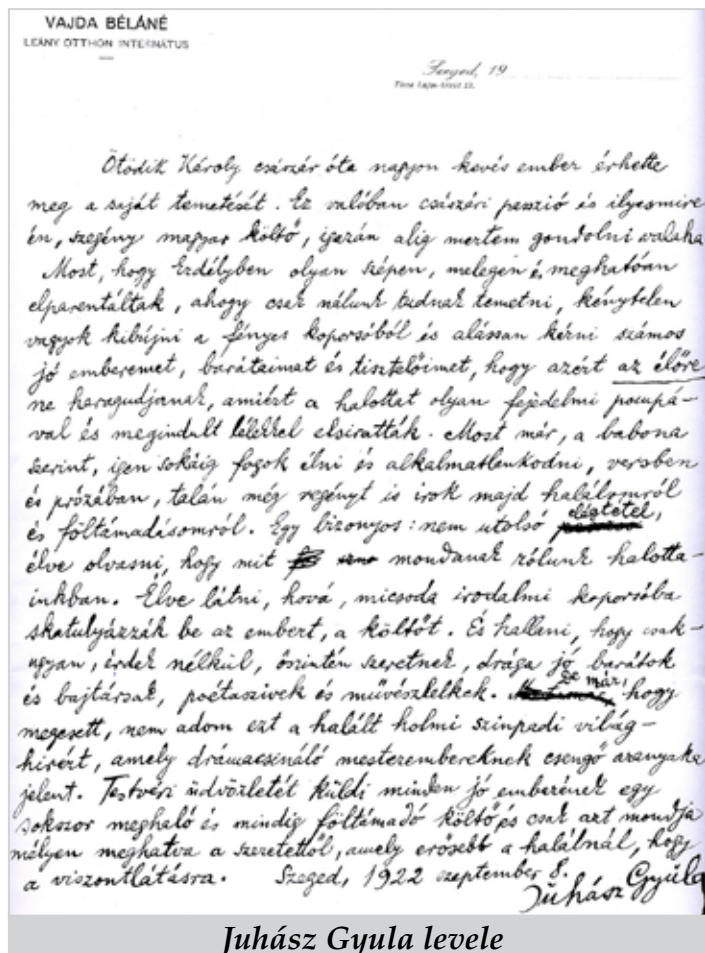
Gyula meghalt. IX. 5-én Ciffra Géza versben vesz búcsút a korán elhunyt poétától.

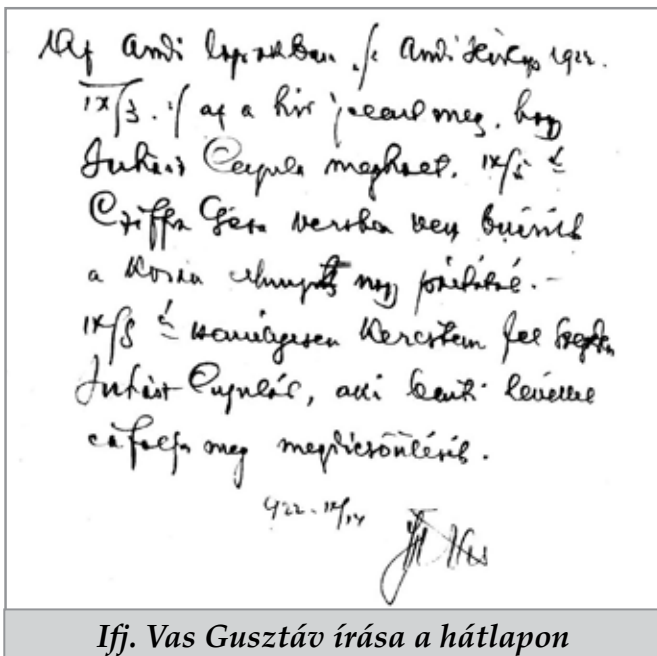
IX. 8-án személyesen kerestem fel Szegeden Juhász Gyulát, aki a lenti levélben cáfolja meg megdicsőülését.

1922. IX. 14.

Vas Gusztáv

Ez, a sajtóberkekben csak „hírlapi kacsának” nevezett, tehát légből kapott és valóságalap nélkül felröppentett halálhírnek a története. A Mindenható nem túl hosszú, de még másfél évtizednyi e világi élettel ajándékozta meg a költőt.

Ifj. Vas Gusztáv írása a hátlapon

Jegyzetek

¹Új Életrajzi Lexikon III., Magyar Könyvklub, Budapest, 2002., 630–632.

²Csányi Mátyás (1884–1962) zeneszerző, karmester. Szegeden született, szülővárosában, Budapesten és Bécsben tanult. Aradon különböző szintársulatoknál volt karmester. Az *Aradi Közlönyben* közölt zenei tár-

gyú írásokat. Szerzett operát, operettet, revü-operettet, oratóriumot. *Masa* című operettjét Aradon 1923-ban mutatták be. Aradon temették el. (*Romániai Magyar Irodalmi Lexikon I.*, Bukarest, 1981., 322.)

³Cziffra Géza (1900–1989) Aradon született. Első verseskötetét (*Ketten vagyunk csak*) 18 éves korában adta ki, ahhoz Ady egy hatsoros dedikációt írt. Verset, esszét, műfordítást, novellát közölt számos aradi és erdélyi lapban, de 1922-ben szülővárosában regényt is megjelentetett. Ausztriába költözött, újságíró, majd több jeles filmrendező mellett rendezőasszisztens lett. Németországban forgatókönyvíróként aratott sikert, majd rendezett is, elsősorban sikeres filmvígjátékokat. Itthon is rendezett néhány filmet (*Ez a villa eladó*, *Szent Péter esernyője*), de több osztrák és német film magyar változatát is elkészítette. Németországban kiadott emlékezéseiben számos magyar irodalmi vonatkozás található. (*Romániai Magyar Irodalmi Lexikon I.*, Bukarest, 1981., 314.; *Új Magyar Életrajzi Lexikon I.*, Magyar Könyvklub, 2001., 1038–1039.)

⁴Ifj. Vas Gusztáv (Vas Borbála, a néhai kiváló aradi tornatanár édesapja, a szintén tornatanár és tornász-szedző Várkonyi Judit nagyapja) aradi születésű, Szegeden tanult. Egy leányotthon-fejléces levélpapírára írt levelet ő küldte haza 1922. szeptember 14-én, cáfolva Juhász Gyula (1883–1937) halálhírét. A levél másolatát az unokájától kaptam. Köszönet érte!

Ódry Mária

MINDIG, HA ZERINDRÓL HALLOK, FELKAPOM A FEJEM

Bizonyos mértékig a személyes érintettség okán is. No, meg azért is, mert a Zerindi Nemzetközi Képzőművészeti Alkotótábor idén ünnepli fennállásának 15. évfordulóját. Ez alkalommal egy mives kiadású, tizenöt év munkásságát bemutató albumot jelentettek meg. A kiadó Csáky Barna Zsombor, a szerkesztők Siska-Szabó Hajnalka, a mindenkor zerindi táborok kiötlője, szervezője, valamint Vas Enikő, gazdasági szakember, a másik „motor”.

Az idei tábor július 24-én kezdődött. A tábor anyagát bemutató kiállítás július 30-án este 18 órakor nyílt meg – a hagyomány szerint – az Olosz Lajos művelődési házban.

A táborlakók szinte mind ismerősök a zerindiek és a környékiek számára, összeforrott kis csapat, amely szeret visszajárni ide, a Fekete-Körös partjára, mert itt minden feltétel adott az alkotáshoz: a Csáky-villában kitűnő körülmények között biztosított a szállás, a hatalmas teraszon pedig lehet dolgozni – festeni, rajzolni. Az étkezést a polgármesteri hivatal biztosítja. És nem is akármilyen nívón; a szakácsnők tudásuk legjavát adják, ilyenkor lázban van az egész falu, mindenki ott segít, ahol tud.

Idén is három kontinensről jöttek el a nagyzerindi alkotótáborba: Európából, Ázsiából és Amerikából. Gazdagítani Nagyzerindet és

gazdagodva elvinni hírét a nagyvilágba. Például Beata Babel Karankiewicz doktori disszertációjába építette be zerindi tapasztalatait. És nem ő az egyetlen doktor a csapatból. Férje, Wlodek Karankiewicz is egyetemi tanár, szintén doktori fokozattal rendelkezik. Ugyanúgy, mint Dr. Clemens Beungkun Sou, Dél-Koreából származó, Bécsben élő műépítész, kiállításszervező vagy Kopriva Attila, főiskolai tanár. Arról lehet őket felismerni, hogy rendkívül szerények. S köztük Székely Géza, kolozsvári művész-tanár, aki elmondta, hogy 2012-ben átvehette a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét.

Hadd soroljam fel az idei zerindi alkotótábor jeles résztvevőit: Breznay András és Oleg Szmirnov Budapestről, Gally A. Katalin, Székely Géza és a Koncz-Münich házaspár, András és Judit Kolozsvárról, Szlovákiából Turcsányi Francisek, az Amerikai Egyesült Államokból Cziglányi Attila,

Lengyelországból Wlodek Karankiewicz és Beata Babel Karankiewicz, a németországi Mario Eiberger, Kopriva Attila Ukrajnából, Dél-Koreából Clemens Beungkun Sou, Láng Eszter Debrecenből, a tábor legfiatalabb tagja, Csáky Rebeka, aki az idén nyert felvételt a Budapesti Képzőművészeti és Iparművészeti Szakgimnáziumba, és nem utolsósorban az egész tábor létrehozója, kézen tartója, rendezője, Siska-Szabó Hajnalka Aradról.

A zerindi tábor nemcsak egy évente megrendezett művészeti fórum, hanem az állandó fejlődésen keresztül egy folyamatos *továbbképző kurzus*, amelyen művésznek, művészetnek becsülete van. Itt igény van, szükség van a kortárs művészetre, és nem csak a képtárat bővítendő. Az itt született alkotások díszítik a polgármesteri hivatal falait, megtalálhatók magánszemélyek otthonában, vagy a könyvtár, az étkezde falairól néznek vissza.

Jó vissza-visszajárni Zerindre.

Piroska Katalin

AZ UTOLSÓ ARADI PRIMADONNA

15 ÉVE HALT MEG RAPPERT DÓDI

Az idősebbek, akik látták még szerepelni, biztosan nem felejtették el behízelgő hangját, természetes játékát, kedves mosolyát. Az „operett egyik nagyasszonya”, ahogy a nekrológjában nevezték, 2002-ben távozott az élők sorából. Életének 82 évéből 56-ot töltött Aradon, bátran vallhatjuk tehát a „mi” színésznőnknek, bár nem itt született.

1920. április 1-jén Nagyváradon jött a világra Rappert Róza Erzsébet néven (ő maga a Rózsa nevet vallotta magáénak, a névnapját augusztus 30-án tartotta). Apja, Rappert Károly, a nagyváradai Carmen cipőgyár üzemvezetője volt, édesanyja Rappert Katalin.

A középiskola elvégzése után 1937-től 1939-ig színészetet tanult. „Ide jelentkeztem, mert tízéves koromban elhatároztam, hogy csak színésznő leszek. Ha nem, akkor semmi a világon” – vallotta 1997-ben egy vele készült tévéinterjúban (beszélgetőpartnere Ujj János volt).

A színiiskola elvégzése után az élete igen kalandosan alakult. Jelentkezett Pesten a színiakadémiaira, fel is vették, de ő inkább hazajött, hogy

Rappert Dódi

Erdélyben a gyakorlatban szélesítse azt a színészi és énekesi tudást, amelyet Nagyváradon Róna Dezsőtől és „Mici nénitől” tanult. Róna kitűnő operaénekes volt (és néhány évig Aradon színigazgató), Horváth Mici pedig Erdély igen népszerű énekes színésznője.

Az ő ajánlatukra kereste meg az alig 19 éves, frissen végzett színővendéket szerződtetés céljából Jódy Károly színigazgató. A neves direktor együttese ezen a nyáron konzorcionális alapon működött (a tagokat előre meghatározott arányban a bevételből fizették), a szerződtetés egyik feltétele pedig az volt, hogy a színészeknek kellett gondoskodniuk a fellépésekhez szükséges ruhatárról, a primadonnának több rend estélyi-, civil- és parasztruha kellett az ezekhez illő lábbelivel együtt. Nem kis pénz volt ez már abban az időben sem, de a kis Dódinak szerencséje volt, mert az édesapja főnöke, a cipőgyár tulajdonosa, Steiner Jenő fedezte a költségeket.

Az együttes „színi körzete” – mint hajdan a színjátszás hőskorában – igen nagy területet foglalt magába, Tordától Csíkszeredáig vándoroltak hosszabb-rövidebb ideig tartó megállásokkal. Az

első feladat, amivel az ifjú primadonnát megbízták, igen rangos volt, a *Szibill* címszerepének eljátszása, és ő ezt el is vállalta. „Nagyon bátor leány voltam! Megcsináltuk a *Szibillt* óriási sikerrel. (...) A hangulata is megvolt az előadásnak abban a (tordai) kerthelyiségben” – mesélte a színésznő a már idézett interjúban. Aztán a szerepek sora következett: „Jódynál orrvérzésig játszottam (...) vígjátékot, kisoperettet, nagyoperettet, mindent, ami belém fért.”

1940 őszétől Nagyváradra szerződik: az anyaországhoz visszacsatolt városban a neves színész és rendező, Putnik Bálint szervezett akkor társulatot. Az ő együttesében alakította többek között a *János vitéz* Iluskáját (Jancsi – Gulácsi Albert) vagy 1941 januárjában Komlós Jucival játszották a főszerepeket az ősbemutatónak számító *Judit kapitálál* című zenés játékban.

Nagy fordulat az életében 1941 májusa, amikor házasságot kötött Frankó Bélával, a budapesti Frankó export-import cég vezérigazgatójával. Ezt követően távozott szülővárosából, színpadra is alig lépett. A ritka alkalmak egyike, mikor 1942-ben Pécsen eljátszotta Ilmát a *Csongor és Tündéből*. Ez díszelőadás volt, nagy elismerést jelentett számára, hogy a Nemzeti igényes direktora, Németh Antal őt választotta ki erre a szerepre; „játszó társai” igen nagy személyiségek: Tünde – Szörényi Éva, Csongor – Pataky Jenő.

Pestről 1945-ben tért haza Váradra, és azonnal csatlakozott az akkor szerveződő Városi Színházhoz. Főként szubrett szerepeket játszott, olyan operettekben, mint a *Csárdáskirálynő*, a *Cirkuszercegnő*, a *Bajadér* vagy a könnyebb fajsúlyú Fényes Szabolcs-zenés játék, a *Vén diófa*. Partnere táncoskomikusi szerepkörben rendszerint Szabó Ernő volt, a későbbi igen megbecsült, kiváló jellemszínész, rendező (akit idős korára az egész ország ismert, mint Szabó bácsit a Szabó családból). Játszott prózaszerepeket is, például ő volt Hippolyta a *Szentivánéji álomban*.

Szülvárosából 1946 őszétől jött át Aradra Jódy Károly kérésére, aki akkor itt volt színigazgató. Az átszerződés okai között (a saját megfogalmazása szerint) egy olyan motívum is szerepelt,

amely egy mai színésznőnek biztos nem jutna eszébe: „akkor nagyon nehéz volt a helyzetünk, mert nem kaptunk semmi támogatást, az utolsó legyezőig nekünk kellett előteremteni minden ruhadarabot a fellépésekhez”, a közönség azonban elvárta a primadonnától, hogy legalább évadonként új kosztümökben pompázzék, ennek előteremtése azonban igen sokba került. Olcsóbb volt az új idényben más városba menni, ahol még nem látták a ruháit.

Primadonnaként (kezdetben a magyarosított Radványi néven) az évadnyitó *Mária főhadnagy* címszerepében mutatkozott be az aradiaknak. A negyvennyolcas szabadságharc idején játszódó, 1942-ben írt Huszka-operettet most láthatta először az aradi publikum. Az előadást látványos, kétnyelvű színházi plakáton hirdették, a népi demokrácia első éveiben ugyanis a kor politikai szemléletéhez hozzátartozott a „népi forradalom”. Március 15-ét Aradon is városi szinten ünnepelték kultúrműsorral, román és magyar nyelvű beszédekkel. Rappert Dódi a regényes cselekményű zenés mű címszerepét énekelte. A főhős, Lebstück Mária (1830–1892) valódi történelmi személyiség, aki férfiruhában a bátyja nevét használva sok csatában részt vett, és sok hőstettet hajtott végre.

A zsúfolt ház előtt zajló bemutatóról mindkét helyi lap elismerően ír, dicsérik Rappert Károlyt (Bálint), Timkó Editet (Panni), Jeney Ottót (Kossuth), de főként a most bemutatkozó új színésznőt. „Különösen ki kell emelni az új primadonnát, aki dalban, táncban egyaránt remekelt” – írja a *Szabadság*. A *Jövő* szerint „Radványi Dódi bemutatkozása kedvező benyomást keltett. Kellemes egyénisége, behízelgő játéka, ének- és tánckészsége révén már az első jelenetben bensőséges kapcsolatot teremtett a közönséggel, amely már a bemutatkozás során megszerette a társulat új primadonnáját.” (*Jövő*, 1946. szeptember 15.) Szeptember 21-én újabb főszerep, Anna a *Hajtóvadászat* című Huszka-operettből, amely szintén szép siker. (Huszkának ezt a kevésbé ismert művét 1927-ben játszotta utoljára Szendrey társulata, ez most feltehetően azért került elő a „ládafiából”, mert Oroszországban játszódik.

Novemberben a művésznő egyik kedvence, a bájos „biedermeier operett”, a *Három a kislány* került színre, ő volt Médi, Schubertet a kolozsvári Kallós József énekelte (Édi – Kiss Ella, Hédi – Jánossy Zelma, Tschöll mama – Lázár Hilda, Tschöll papa – Kun Dezső). Ez jól pergő, szép előadás volt, az együttes meg akarta mu-

Három a kislány Kallós Józseffel

tatni, hogy képes az igazán színvonalas produkciókra – írja a helyi lap a bemutató után.

1947 februárjában ő énekelte Glavári Hanna ze-neileg igen nehéz szerepét *A vígözvegyből*, Daniló Jeney Ottó volt, aki ezzel ünnepelte színészi pályafutásának 20 éves jubileumát, majd a másik Lehár-mű, a *Pacsirta* következett, melyben ő alakította Juliskát.

„Aradon végigjátszottam a *Gábor diáktól* a *János vitézig*, a *Három a kislánytól* a *Gül babáig* szinte minden operettet – mesélte Rappert Dódi erről az időszakról –, de felléptem vígjátékokban is. (...) Volt olyan nap, hogy bementem a színházba reggel kilenc órakor, és kijöttem éjjel fél tizenkettőkor, mert vasárnaponként négy előadást tartottunk.”

Az aradi publikum szívesen látogatta ezeket a produkciókat, és megbecsülte színészeit. A művésznő szerint „nagyon hálás közönség volt az aradi, tudta ünnepelni a színészeit, és hogy tudta őket szeretni! (...) Mindent faltak, ami kultúra volt.” De ez nem volt elég a helyi magyar hivatásos színészet fennmaradásához: mint köztudott, 1948 őszétől a népszínházak megszüntetésével itt Thália helyi magyar papjai nem játszhattak tovább.

A társulat felszámolása után Rappert Dódi (aki akkor már Fogarassyné volt) nem ment el, idekötötte a város, a férje, a szülei, akiket szintén idehozott. Itt szerette volna kivárni, amíg újra megkezdődik a magyar színjátszás Aradon.

A bábszínháznál helyezkedett el, de részt vett a helyi műkedvelők munkájában is. Többek között fellépett a Május 9 nevű klub színjátszó együttesének előadásain. Az általuk 1957-ben színre vitt *Névtelen csillag* című Mihail Sebastian-darab bemutatójáról az akkori *Vörös Lobogó* így ír: „Az előadás magasan a műkedvelő színjátszás színvonalára felett áll mind a rendezés, mind a szereplők játéka szempontjából (...). Az együttesben részt-

vevő néhány hivatásos színész magával tudta ragadni az üzemek színjátszó csoportjaiból toborzott műkedvelőket is”. Mona szerepét Rappert Dódi játszotta, aki „színes hanghordozásával, sokszínű játékaival életet, levegőt vitt a színpadra.” (A cikk a hivatásos színészek közül még Major Kató idős iskolaigazgatóját, Dóka János régi vágá-

sú állami hivatalnokát és Buda Józsefet dicséri.)

Rappert Dódi 38 évesen, 1958-ban választotta ismét főhivatásul a színészetet; Száva János rendező hívására a temesvári színházhoz szerződött, de most már próza szerepekre. Aradi lakhelyét azonban nem adta fel, innen ingázott naponta a szomszéd városba. Ebben az időben a kedvenc szerepei között volt Kovács György *Utolsó vonat* című darabjából Vladné, *A tanítónő* kántorkisasszonya, a *Többsincs királyfi* székely asszonya, Ráki. Gyakran láthatták színpadon az aradiak is, hiszen a Bega-parti együttesnek rendszeres bérletes előadásai voltak itt hosszú évekig. 1978-ban vonult nyugdíjba, a búcsúelőadáson Jókai *Bolondok grófja* című vígjátékában a dadát játszotta.

A Kossuth utcai házban, ahol élete végéig lakott, sokan megfordultak. Akik ebben az időben találkoztak vele, úgy emlékeznek rá, hogy jó humorú, barátságos, közvetlen ember volt. Huszonnégy és fél évig volt hivatásos színjátszó, de lélekben mindig színésznő maradt.

„Én nem bírom ezt a sok csúnya áskálódást, de amikor lefekszem, a világ legboldogabb embere vagyok. Visszautazom azokba az időkbe (*mi-kor színész voltam*), és ez éltet. És abból fogok élni mindhalálig.” – vallotta a vele készült interjúbán.

Őrizzük meg őt emlékezetünkben, ebben az utolsó „szerepében” is.

Könyvészet

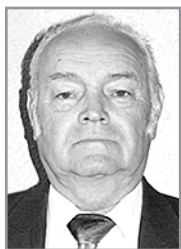
Enyedi Sándor: *Rivalda nélkül*, Bp., 1999.

Piroska Katalin–Piroska István: *Az aradi magyar színjátszás 130 éve, 1905–1948* (gépirat)

Puskel Péter: *Elment az operett egyik nagyasszonya, Rappert Dódi*, *Nyugati Jelen*, 2002. november 12.

Rappert Dódi-album (Wéber Tibor István tulajdona)

Ujj János: *Az utolsó aradi primadonna* (riport, elhangzott 1997 áprilisában az INTERSAT aradi adásában), nyomtatásban megjelent Ujj János *Valahol (Kelet) Európában* című riportkötetében, Arad, 1998.

Dr. Vajda Sándor

A BOROSJENŐI VÁR (II.)

A török uralom 1693-ig tartott, akkor Heissler és Veterani osztrák tábornokok erős ágyúostro-ma után a törökök feladták a várat, amely ezután osztrák császári várrá lett. Heissler tábornok már január 21-én a gyulai és jenei vár elleni támadást javasolta a bécsi haditanácsnak. Heissler tábornok jelentette, hogy „Gyula és Jenő várát is meg lehetne rohamozni április elején, mert ezek a helyek hamar megadnák magukat, ugyanis a bennük állomásozó csapatok minden készletüket felemész-tették. Május végére aztán Temesvárt is el lehetne foglalni, és megszűnnének azok a rablások, amelyek a Körösök vidéke és a Maros mindkét partján állandósultak. A három vár: Gyula, Jenő, Temesvár elfoglalásával egész Felső-Magyarországot és Erdélyt ellenőrzése alá vehetné a császári felség.” Az említett tábornok felajánlotta, hogy vezényel-né ezeket a rohamokat, de Temesvár ellen 3000 hajdúra, 1500 huszárra és 12-15000 főnyi gyalog-sra lenne szüksége. Végül a döntő csatát május 28-án vívták, és erről Heissler tábornok jelentette, hogy körülbelül 100 embert veszítettek az első tá-madásnál. Minden készen állt egy újabb roham-ra, amikor a törökök megadták magukat, s má-jus 29-én 800 ember Temesvár irányába elvonult. Élelmiszert, lőszert, 38 ágyút, 200 mázsa lőport, valamint sok bombát, gránátot és egyéb felszere-lést hagytak hátra. Utánuk németek foglalták el a várat.

1693-tól 1746-ig a várban osztrák császári ka-tonák laktak. Mária Terézia intézkedéséből a vár katonai jellege 1746-ban szűnt meg, amikor a helyőrséget az aradi várba rendelték. A katonaság kitelepítése után a vár az uradalom birtokosai-nak kezébe jutott, az évek során megcsonkult vár-épület, amely aztán a még használható részeiben gazdasági alkalmazottaknak lakhelyéül szolgált, 1870-től kincstári tulajdon lett, és azután ismét honvédek laktanyájaként szolgált 1901 őszéig.

1849. augusztus 21-én Vécsey magyar tábornok serege itt tette le fegyverét Rüdiger orosz tábor-nok előtt, Ratischielow ezredes és Makowski ka-pitány jelenlétében. Az orosz sereg gúlákba rakott

puskákka a vár épülete előtt állott. Naplementéig a piactéren mintegy hatvanezer tört, hasznavehe-tetlenné vált kard, pisztoly, puska, karabély he-vert a földön.

Ugyancsak a szabadságharchoz kötődik, hogy Borosjenőben, a katolikus templom sírboltjában volt eltemetve a 13 aradi vértanúk közül gróf Leiningen Westerburg Károly, akit 1849. október 6-án kötél általi halálra ítélték. Eredetileg Mo-nyorón, sógorának, Urbán Gyulának parkjában, a dombon volt eltemetve, de mikor az birtokát elad-ta, 1879. augusztus 11-én nagy ünnepséggel idehe-lyezték földi maradványait, majd 1974. szeptem-ber 28-án az aradi vesztőhelyen felállított emlék-oszlop alá helyezték hamvait örök nyugalomra.

Miután a törökök kivonultak a várból (1693-ban), a római katolikus hívek az 1658-ban épített mecsetet – mely a vár délnyugati oldalán állott – katolikus templommá alakították, és itt tartották istentiszteleteiket 1858-ig, amikor az Aczél család jóvoltából megépült az új templom. A mecset-templom haranglába külön állott a templom-tól, vele szemben, annak a bástyának a tetején, amelynek némi rommaradványa ma is látható. A mecsettemplomot 1930-ban a püspöki hatóság a lugosi görögkatolikus püspökség tulajdonába bocsátotta, de az nem gondozta, zsindeleteteje 1931-ben beomlott, majd az 1950-es évek elején a lakosság lebontotta, a téglákat és köveket házépí-tésekre használták fel.

A ma látható, átalakított négy saroktornyos várkastélyt 1870-ben Aczél Péter főispán javíttat-ta és átépíttette. Ámbár az újjáépített várkastély már elvesztette hadászati jelentőségét, nemcsak a főúri gazdaság központját jelentette, de szabályos négyszögű alaprajzával, sarkain a hengerbástyák-kal, keskeny és kifelé néző, a földszinten kis mé-retű, az emeleten nagy méretű ablakokkal, a kapu fölött emelt toronnyal kellő védelmet is nyújtott birtokosainak.

A várkastélyoknál két új jellegzetes elem tű-nik fel: a lőrések helyét a nagy terjedelmű abla-kok foglalják el, a belső fatornác helyére árkados

folyosó kerül. A kapubejárat fölött a címer helye található, a párkányzatok sokkal díszesebbek, mint a hajdani várnál. A kapubejáratot a várakhoz hasonlóan erősebb védelemmel látták el, itt tanyázott az állandó őrség. Az épület déli oldalán, ahol a Fehér-Körös folyik, a földszinti részen is találunk megnagyobbított ablakokat, viszont az északi oldalon, ahol a vár nem volt vizesárokkaal védve, nincs a földszinten ablak.

A várkastély erős védelmi rendszerére később nem volt szükség, a lőrések nagy részét megszüntették, a helyiségeket lakályossá, fűthetővé tették.

A várkastély két udvarral rendelkezik, ez a megosztás azonban már nem a kastély védelmét, hanem a gazdasági tevékenységet szolgálta, a henger alakú sarokbástyák sem bírtak semmiféle hadi jelentőséggel.

1904-ben helyezték a várba a gyengeelméjű, mindkét nembeli gyermekek, ifjak részére az állami intézetet, és ezt szolgálta 1998-ig. Általános javítási munkálatokat a régi rendszerben 1974–1976 között végeztek, amikor a várban a speciális iskola működött, vagyis a szellemi fogyatékosok tanintézete, amely a Munkaügyi Minisztériumhoz tartozott. Akkor megerősítették és – ha kellett – kicserélték a tartógerendákat, a tetőzetet, megjavították a falakat (főleg a déli oldalon), új egészségügyi felszereléseket helyeztek el, kicserélték az elektromos vezetékeket, és bevezették a központi fűtést. Amióta a helyi tanács tulajdonába került, a város anyagi források hiányában csak minimális állagmegőrzési munkákat végeztetett el. 2008–2009-ben Gyula városával együttműködve próbáltak forrásokat szerezni a vár turisztikai hasznosítása érdekében, de a pályázatot 2010 augusztusában elutasították.

Arad Megye Tanácsa döntésének értelmében európai uniós pályázat keretében felújítának négy Arad megyei várat: Aradon, Solymoson, Világoson és Borosjenőn. Az örvendetes határozat valószínűleg azért is született, mivel figyelembe vették, hogy a szomszédos Hunyad megyében milyen növekedés következett be a turizmusban a beruházásokat követően.

Borosjenő polgármestere megköszönte a megyei együttműködést, de a vár felújítását egyedül akarják megoldani. 2011-ben a polgármesteri hivatal 25 évre koncesszióba adta a bukaresti Artex Services cégnek évi 8700 eurós díjért. Négy év alatt a fővárosi cég annyit tett, hogy biztosította a vár őrzését, de semmit sem tettek annak javítása vagy állaga megőrzése érdekében, ezért 2015 decemberében a polgármesteri hivatal felbontotta a

A gerendák is beomlottak

A megrongálódott cseréptető

A vár ablakait, tetőzetét műanyag fóliával védik

Befóliázott hengerbástya

szerződést. 2016-ban saját költségvetésükből több mint negyvenezer lejt költöttek állagmegőrzésre, a hengerbástyákat, a megrongálódott tetőzetet, az ablakokat műanyag fóliával vonták be. Miután elvégezték az előírt előtanulmányokat, beleértve a régészeti, geológiai, talajtani kutatásokat, Călin Abrudan polgármester benyújtotta a pályázatot, hatmillió eurós támogatást kérve. A polgármester meg van győződve, hogy hamarosan megérkezik a támogatás, és 4-5 év múlva a várat sikerül teljesen felújítani. A tervek szerint a várban múzeumot, kiállítótermeket, könyvtárat, konferencia termeket, házasságkötő termet, vendéglőt, cukrászdákat fognak működtetni, és a bevételekből sikerül biztosítani, hogy önfenntartó intézménnyé váljon.

Blazovich László

A NÉPISKOLA A DÉL-ALFÖLDÖN A TÖRÖK HÓDOLTSÁG UTÁNI KÉT ÉVSZÁZADBAN (I.)

A magyar népiskolai oktatásnak, benne az alapfokúénak, múltja a középkorig nyúlik vissza. Kezdetben az olvasást-írást és éneklést az ima- és énekeskönyvek segítségével sajátították el a kisdiákok. E tanulás ideje 1-2 évre terjedt ki. A képzés a plébániai iskolákban folyt, amelyeket népesebb falvakban és városokban egyaránt fenntartottak, és a plébános felügyelete alatt állottak. Létüket megkivánták a később mesterségeket tanulni szándékozók igényei, valamint a kereskedelem igényei. A káptalani iskolák növendékeitől már többet kívántak. Itt az alapvetés után már megindult a latin nyelv és a hozzá tartozó „műveltség elemek” elsajátítása. Végeredményben a hét szabad művészet (septem artes liberales) triviumának (grammatica, retorica, dialectica) alapjait tanulták. Itt és a kolostori iskolákban a papi pályára készítettek fel. Az említett iskolák nem egymásra épültek. Amint látjuk, a 19. század közepéig, majd ezer évig az alacsony és közép- vagy magas műveltség közötti határvonalat a latin nyelv ismerete

Könyvészet:

1. Aba Sándor: *Erdélyi útikalauz, a magyar városok ismertetése*, Nagyvárada, 1935.
2. Borbély Andor: *Adatok a magyar várak és városok ábrázolásához a XVI–XVII. Századból*, *Hadtörténeti Közöny*, Bp., 1932.
3. Forster Gyula: *Magyarország műemlékei*, Budapest, 1906.
4. Fügedi Erik: *Vár és társadalom a XIII–XIV. századi Magyarországon*, Bp., 1977.
5. Gerő László: *Magyarországi várépítészet*, Bp., 1955.
6. H. Takács Marianna: *Magyarországi udvarházak és kastélyok*, Bp., 1970.
7. Karácson Imre: *Eolia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660–1666.*, Bp., 1908.
8. Kiss Gábor: *Erdélyi városok, várkastélyok*, Panoráma Kiadó, Bp., 1987.
9. Könyöki József: *A középkori várak, különös tekintettel Magyarországra*, Bp., 1906.
10. Márki Sándor: *Arad vármegye és Arad szabad királyi város története*, Arad, 1872.
11. Rác Károly: *A zárandi egyházmegye története*, Arad, 1880.
12. Sorbán Kornél: *Az ineui (Borosjenői) római kath. Plébánia története*, Nagyvárada, 1934.
13. Szita László: *A törökök kiűzése a Körös–Maros közéről, 1686–1695.*, Gyula, 1995.

jelentette, amely a 20. században szinte eltűnt az oktatásból.

Kis kitérőként megemlítiük, hogy a káptalani vagy magasabb szintű székeskáptalani iskolákból egyetemre mehettek, ahol az első lépcsőfokot a facultas artium vagy filozófiai fakultás, azaz bölcsészeti kar jelentette, ahol latin grammatikát, retorikát és logikát tanultak, valamint sikeres vizsgák után a baccalaureatus (babérkoszorús) fokozatot nyerték el. Majd Arisztotelész természetbölcseleti műveit tanulták, amelyek sikeres elsajátítása után a licenciátust szerezhették meg. Ezután Arisztotelész *Nikomakhoszi etika* című kötetét tanulmányozták, így kapták a magszter címet. A fentieket teljesítve léphettek a teológiai, jogi (civil- vagy kánonjog) vagy orvosi fakultásra. Hat-tíz év tanulás után szerezhettek doktori címet.¹

Bármennyire messze van már tőlünk a középkor, a győri káptalani iskolába járt Rumi gyerekek, Miklós és László 1451. augusztus 5-én kelt szüleikhez írt leveléből kiderül, a diákelet akkor

sem volt más, mint ma, amint az alábbi néhány mondatból kiderül:

„Fiúi üdvözlétünk előre bocsátása után tudjátok meg, hogy egészségesek vagyunk, és folyton tanulunk. Felőletek, kedves szüleink, mindig hallani kívánunk.

Kérünk benneteket, küldjétek el köpenyeinket a pénzzel együtt minél hamarabb. Különben tudjátok meg, hogy a tejet nagyon szeretjük, ezért küldjétek nekünk egy tehenet. Ezt már megígértük a szállásadónknak, ezért kérünk, ne hagyjátok hazugságban bennünket. Ha Isten ajándékából megérjük, az egy tehén helyett többet adunk.”¹

A káptalani iskolákban alapos ismereteket szereztek a diákok, a városi, falusi plébániákéiban kevésbé. Ne a maiakhoz hasonló módon képzeljük el őket. A szülők kedvük szerint járaták az oktatók katedrája elé gyerekeiket. A tanítók egyházi szolgálatban álló kántorokból, harangozókból és más egyházi szolgálókból kerültek ki, akik a diákokkal együtt részt vettek a szertartásokon. Szerda déltől péntek reggelig általában a tanítás szünetelt. A kisdíákok aratáskor, valamint szüretkor sem jártak iskolába. A fűtésről, takarításról a nebulók gondoskodtak. A tanítás viszont mint egyházi szolgáltatás ingyenes volt. A mai értelemben iskolaköteles gyerekek csak egy tizede kop-tatta a padokat. E mostoha körülmények között a tanulók egy része egymástól (!) általában mégis elsajátította az olvasás, betűvetés és számtan alap-ismereteit.²

Az egyosztályos, egytanítós iskolát a városokban lassan felváltották a két-, majd háromosztályosak. Ez az állapot megmaradt a középkort követően a török kor idején, sőt a 18. században is. Kivételt képezett a hódoltság területe, ahol megszakadt az oktatás, kivéve a nagyobb népességű helyeken, mint például Szeged és Kecskemét, bár itt sem beszélhetünk a tanítás folyamatosságáról. A hódoltság mélyén egyébként csak Szegeden mint szandzsák központban maradt meg a magyarság úgy, hogy a várban és a palánkban élt törökök és törökké lett déli szlávok mellett meg tudta tartani igazgatási rendszerét, a ferencesek pedig a hitéletet szervezték, és részt vettek az oktatásban is.

Az alsó oktatásban a reformációval az addig-akhoz képest a vallás jelentősége és szerepe megnőtt, mivel az egyházak fontosnak tartották vallásos és társadalmi céljaik megvalósítása érdekében az iskolát, azt addig nem látott módon átíttatta

a vallás. A 16. század második felében új keretet adva az oktatásnak megjelentek a protestáns egyházak. Ezen időszakban alakult ki a felekezeti iskola. A változás egészen a mai napig rányomja bélyegét az iskolarendszerre.

A katolikus iskolarendszert kialakító jezsuiták a több tagozatot egy intézményben egyesítő iskolát megszüntetve egymástól elválasztott iskolákat hoztak létre, alsó, középső és felső szintet: népiskola – gimnázium (két lépcsőben) – egyetem (akadémiai tagozat), egyetemi fakultások: teológiai, jogi, orvosi. Az alsó szinten, amely nem tartozott a latin iskolához, anyanyelvi ismereteket, számolást, mérést tanítottak, az oktatás anyanyelven folyt. Ez az iskolatípus már a jezsuiták előtt kialakult.

A 16–17. század fordulóján létrejött a protestáns iskola, amely a kollégiumi vagy líceumi rendszerrel a 19. század második feléig őrizte meg a középkori káptalani iskola hagyományait, ugyanis a három szintet egy intézményi kereten belül építették fel, amelybe 5-6 éves kortól 25-28 éves korig jártak a diákok. Az alsó szinten – éppen úgy, mint a katolikusoknál – az alapismereteket tanították vallástani fogalmakkal együtt, középszinten a latint és bizonyos természettudományos ismereteket oktattak, a felső fokon filozófiai, teológiai, azaz papképzés folyt.

A katolikus és protestáns közép- és felső iskolák tanárai általában külföldi akadémiákon vagy egyetemeken végeztek. Az előbbieket a birodalmon belül vagy Itáliában tanultak, az utóbbiak a Német Birodalom fejedelemségeiben vagy Németalföldön. A népiskolák tanítóinak képzése gyakorlatban folyt. Néhány évi segédtanítóskodás után kezdtek az önálló munkához. Végeredményben ugyanúgy tanítottak, ahogy őket oktatták betűvetésre gyermekkorukban. Ezen elv alapján más területekről érkezők, kiszolgált katonák, rokkant iparosok, jegyzők és egyházi alkalmazottak működhettek a népiskolákban. Az egyes protestáns népiskolák felső osztályában a nagyobb helyeken már latint is tanítottak. Ezen településeken fejlődtek ki az ún. partikulák, ahová a kollégiumokból érkeztek felsős diákok, akik így teremtték elő későbbi külföldi tanulmányaikhoz az anyagi alapot. Egyúttal e helyeken a későbbi középszintű oktatás alapjait fektették le.³

Mivel a Török Birodalomhoz tartozó területeken hivatalosan egy „államvallás” létezett, a mohamedán, a török helyi hatóságok nem engedélyezték keresztény iskolák létesítését. Ezért csak alkalmanként tarthatták fent őket. Nagy lemar-

dás alakult ki ezáltal. Szegeden csak 1720-ban indították gimnáziumukat a piaristák, Vásárhelyen pedig 1723-ban alakult meg a debreceni kollégium partikulája, a sajátosan magyar, az európai iskolázás történetében egyedülálló intézményrendszer egyike. A Dél-Alföldön hosszú ideig több középiskola nem létezett.

A protestáns oktatásban a 18. század közepén terjedt a pietista szemlélet, amely nagy súlyt helyezett az anyanyelvű népnevelésre, népoktatásra mint a gyakorlati kegyesség egyik útjára. Így ír erről Szőnyi Benjamin a *Szentek hegedűje* című kötetében megjelent *Apróbb Oskolákban Tanítók Éneke* versében:

„1. Az Isten, a' ki oszt tiszteket,
Én reám bízott gyermekeket:
Hogy én ezeket oktassam,
És meg-hagyta, hogy e' gyengéket
Jó erköltsökre szoktassam (...)

6. Uram! taníts elébb engemet,
Szenteld meg testemet, lelkemet,
Hogy én-is mind e' kettőben,
Elébb vihessem népetskémet,
És taníthassak erőben...”

A mezővárosokban, nevezetesen Hódmezővásárhelyen a török idők után hamarosan, 1722-ben a lányok oktatását is megkezdtek. Az egy-egy osztályra jutó általánosan jellemző nagy tanulólétszám nehéz terhet rótt a tanítókra, akik az órán az olvasást ó- és újszövetségi történeteken gyakoroltatták, szent énekeket és a keresztény vallás alaptételeit tanították. Hiányoztak viszont a természettudományos alapismeretek. Hasonló módon oktatták a fiúkat is. A módszer a katolikus iskolákban hasonló lehetett. A tanítás ideje első sorban főképp az őszi-téli és talán a kora tavaszi időre szorítkozott. Több lány járt, mint fiú, mert az utóbbiakat jobban igénybe vehették a mezőgazdasági munkában. A református iskolába a katolikusokon kívül befogadták a többi felekezet gyerekeit is. Csak a hittant tanulták külön.

A katolikus iskolában a tanulás naponta reggel héttől tízig, majd egy órától délután négyig tartott. Osztályok nem léteztek, de a tanulás két csoportban folyt. Először a betűvetést sajátították el, majd különböző könyvekből olvastak. Minden napra négy megtanulását írták elő az olvasmányokból. Petrus Caniseus kátéjából feltehetően közös gyakorlással és ismétléssel kórusban memoritereket sajátítottak el, mivel olvasókönyv nem létezett. A tanító évente minden gyerek után egy rénes forintot kapott tandíjként. Később már szerződésben pontosan rögzítik a tanárok éves járandóságát.

A 19. század első feléből már jobban maradtak fenn források, amelyekből egyrészt kiolvasható a fejlődés és a tananyag részletesebb leírása. A fennmaradt specimenekből az alábbi kép rajzolódik ki. Az első osztályban tanulták az írás-olvasás alapjait, a számtant, a „nemesebb természeti dolgok esméretét”, vallásismeretet, imákat és énekeket, a másodikban bibliai históriákat, erkölcsi tudományt, állatok és a természet históriáját, valamint földrajzot. Harmadikban vallástant, „keresztény erkölcsi tudományt”, Magyarország földrajzát, imádságokat, zsoltárokat, a különböző vallások ismeretét, számtant, valláshistóriát, vallástörténetet, magyar nyelvtant. Negyedikben keresztény erkölcsöt, vallástörténetet, Magyarország történetét, számtant, földrajzot, levélírást, magyar törvényeket, rajzolást, egyszerű geometriát és mechanikát sajátíthattak el. Az ekkor lassan kiépülő lakótanya rendszerben élő fiatalok ugyanakkor semmiféle oktatásban nem részesültek.⁴

¹Mészáros István–Németh András–Pukánszky Béla: *Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*, Osiris Kiadó, Bp., 2000., 51–52., 301–320. p.

²Blazovich László: *Szeged rövid története. Dél-alföldi évszázadok 21. Második kiadás*, Szeged, 2007., 107. p.

³Mészáros–Németh–Pukánszky, 2000., 317–326. p.

⁴Minderre I. Imre Mihály: *Iskolakultúra Hódmezővásárhelyen a XVIII. század közepétől 1848-ig*. In: *Tanulmányok Csongrád megye történetéből VI.*, Szeged, 1982., 129–162. p. Különösen 142–145. 155. p.

Kett Groza János grafikája

Matekovits Mihály

KISEBBSÉGI SAKKJÁTSZMÁK (1.)

Arad megyét az első világháború előtt is zömében románok lakták, a városban voltak többségben a magyarok, illetve azokban a falvakban, amelyeknek lakosságát ma is főleg magyarok alkotják. Ennek megfelelően, közvetlen a trianoni döntés után a magyar oktatási hálózat román adminisztráció alá került, s azóta vergődik. Hol bizakodással tölt el egy-egy alakuló vagy visszaalakuló csoport, osztály, iskola, hol pedig kétségbe ejt az eltűnésük. Ez utóbbi okai annyira sokrétűek, hogy most nem ez képezi jelen írás vagy vizsgálat tárgyát. Inkább az állami irányításról, annak türelméről írnék, vagy néhány erőszakos megnyilvánulását taglalnám.

A Királyi Főgimnázium (mai *Moise Nicoară* Líceum) sorsa közismert, a húszas évek elején osztályok működtek különböző helyeken, kölcsön termekben, magán- és egyházi épületekben. Az oktatási főnökség (rendszeresen változtatta nevét, mint manapság a bukaresti tanügyminisztérium) hol Szebenben, hol Kolozsvárott székel, de a főbb döntéseket Bukarestben hozták. Volt tanfelügyelőség, inspektorátus (magyar jegyzőkönyvekben inspectorokkal), de oktatási revizorátus (revizorokkal) Aradon is, és a közbeeső láncszem sokszor Temesváron működött.

Az iskolák státuszát 1920 és 1948 között rendszerint a fenntartó határozta meg. Az állami oktatásban nem volt semmilyen fellebbezési lehetőség a döntéseket illetően (legfeljebb a politikusok értek el kisakkozott, kisebb engedményeket), az egyházi iskolák esetében viszont más volt a helyzet, hiszen a fenntartó valamely püspökség volt. A tantervek, tankönyvek, beiskolázási számok esetében a miniszteri rendeletek voltak az irányadók, a mindennapi tevékenységbe a helyi plébános vagy lelkész is beleszólt (többnyire egyéni vérmérséklete és tárgyismerete szerint).

A román adminisztráció meghatározó tisztviselői nagyon különbözően viszonyultak a magyar iskolákhoz. Voltak, akik olyan kicsinek

tekintették az aradi magyar oktatási hálózatot, hogy csak legyintettek, „úgyis gyorsan eltűnik” megjegyzéssel illették, és nem bántották; mások viszont türelmetlenül sanyargatták vizsgákon, a sok jelentéskéréssel és a folyamatos váratlan ellenőrzésekkel a magyar iskolákat. Két példa erre. A negyvenes évek elején a Katolikus Gimnáziumnak (mai *Csiky Gergely* Főgimnázium) nem volt nyilvánossági joga, azaz taníthattak, de a végzősöknek a *Moise Nicoară* Líceumban kellett érettségizniük. A diákok elmentek a vizsgára, a tanárok gyomoridegességgel várták őket a Gimnáziumban. Reggel nyolckor konflis állt meg az iskola előtt, a *Moise Nicoară* Líceum rettegett matematika-tanára feljött, és meghívta a gimnáziumi magyar kollégáját, hogy jöjjön ő vizsgáztatni saját diákjait. *Én majd csak aláírok, mert így rendelkeztek, az ön neve nem szerepelhet sehol, de évekig tanította a jelölteket* – mondta. A csodálkozó kérdésekre azt válaszolta, hogy ő nem helyesli a magyar iskolák létét, de ha mégis vannak, akkor az ottani kollégák munkáját tisztelni kell. Más példa: év végi vizsgát akart utólag megsemmisíteni egy tanfelügyelő, mert 14.35-kor közös ebédnél találta a Gimnázium bizottságát. Ezt még felettesei is túlbuzgóságnak ítélték, írásbeli javaslatát figyelembe sem vették.

Jelen írásban két érdekes, de roppant jellemző témakörrel szeretnék összehasonlító adatokat felsorolni.

Pedagógiai körök, tevékenységek

Pillanatnyilag (2017-ben) Arad megyében három hivatalos magyar pedagógiai kör működik: a magyar óvónők, a magyar tanítók és a magyar nyelv és irodalom szakos tanárok köre. Időnként, egyéni kezdeményezésre összejönnek a magyar osztályokban oktató matematikatanárok is, elsősorban a hazai és magyarországi versenyek megbeszélésére. Ezek hivatalos szerveződések, a megyei Tanfelügyelőség nem szól bele se a szer-

vezésbe, se az összejövetelek tartalmi részébe. Voltak egyéni tanfelügyelői próbálkozások, hogy ne különüljenek el a magyar óvónők vagy tanítók, alkossanak közös köröket a román kollégákkal, vagy az anyanyelvet tanító tanárok közösen tanácskozzanak a német, szlovák és ukrán anyanyelvet oktatókkal – természetesen románul. Ezeket azonban minden alkalommal sikerült kivédeni tanfelügyelői tisztségviselőink révén.

Ilyen sakkjátszmát kellett játszaniuk a harmincas években elődeinknek is szakmai önállóságuk megtartása érdekében. Az egyházi iskolák tanítóinak megvolt a saját, évharmadonkénti pedagógiai értekezlete (ide a Katolikus Fiúiskola és a Zárda tanítói jártak). Az állami oktatás tanítói a román kollégákkal együtt vettek részt a szakmai értekezleteken, amelynek neve „cercul cultural” (művelődési kör) volt. Ide meghívták a magyar egyházi oktatók képviselőit is, és udvariasságból egy tanító mindig meg is jelent.

1934. november 28-án a Temesvári Püspöki Hatóság Egyházmegyei Tanfelügyelősége, Weigling János apát-kanonok, főtanfelügyelő aláírásával a következő, magyar nyelvű 1529-es számot viselő átiratot küldi Aradra:

A róm. kath. magyar elemi fiúiskola Érdemes Igazgatóságának – Arad

Folyó hó 9-én kelt 144. számú felterjesztésére értesítem, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium 61.930/1934- számú rendelete folytán közöltetett velünk, hogy a felekezeti tanítók is kötelesek részt venni az állami tantervek kulturális területi értekezletein, dacára annak, hogy a felekezeti iskolák pedagógiai irányítását a magánoktatásról szóló törvény 64. cikke az iskolafenntartó főhatóságra ruházta.

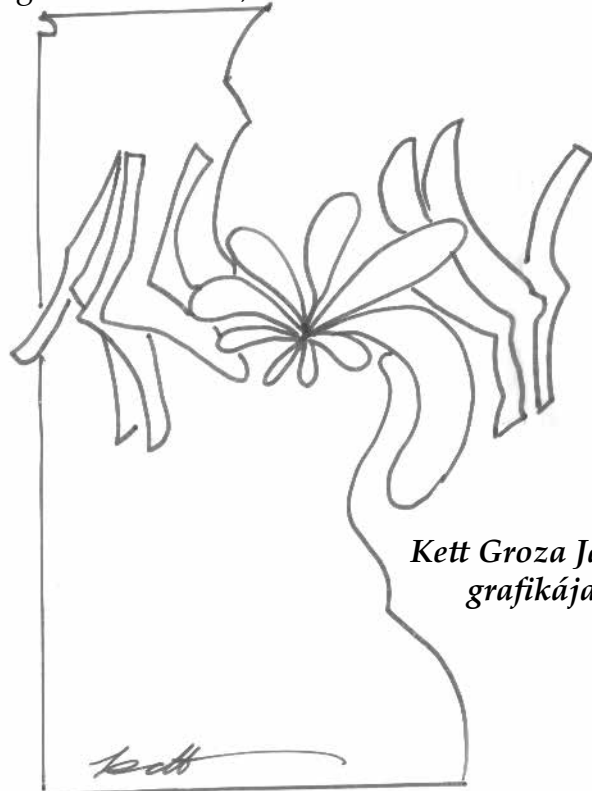
Tekintettel a magánoktatási törvény 115. cikkére, valamint az állami népoktatásról szóló törvény 154. cikkére, az állami tankerületek értekezletei a felekezeti iskolákban is megtarthatók. Ezt tudomásul kell venni, és azon az illetékes közegek intézkedésének megfelelően közre kell működni.

A cerc cultural napirendjének megállapításánál a lehetőségekhez képest oda kell hatni, hogy a felekezeti iskola tanítási nyelvét és hivatását figyelembe vegyék. (Az aláhúzások az eredeti átiratban így szerepelnek).

Az apát-kanonok főtanfelügyelő Návrádi Ágoston igazgató-tanító levelére válaszolt, amelyben az aláíró felháborodásának adott hangot, hogy az aradi (állami) tanfelügyelő rendeletére ezentúl minden hónapban a felekezeti tanítók is kötele-

sek részt venni a „cerc cultural” összejövetelein, mi több, december 2-án az értekezlet színhelye az aradi *Római katolikus magyar elemi fiúiskola* (Calvin utca 22., azaz a mai Csiky Gergely Főgimnázium épülete), a májusi köri ülés színhelyéül pedig a Zárdát jelölték ki. Az aradi magyar oktatásért sokat tevő és sokat is szenvedő Návrádi Ágostont az is felháborította, hogy a témákat (a „műsort”) is kijelölték. Ez így szólt: 1). Gyakorlati történelemóra 2) Az erdélyi román iskola 1918-as szerepe 3) A nemzeti érzés oktatása O. Goga verseiben (természetesen románul felsorolva és ezen a nyelven tartandó tanórák). Mindezt olvasva, még ma is felháborodunk ezeken a nyilvánvaló provokatív tényeken.

Návrádi igazgató úr a felekezeti iskolák fő fenntartójának, azaz Pacha Ágoston temesvári püspöknek a közbenjárását kérte, a válasz megérkezéséig pedig nem vettek részt az összejöveteleken, és nem fogadták a provokatív közös pedagógiai kört. A válasz – valószínűleg konzultációkat és püspöki beavatkozást követően – 1935. március 26-án érkezett, személyesen Ágoston püspök aláírásával, amelyben elrendeli a magyar nyelvű felekezeti iskolák tanítói számára a „magyar kulturális kör” megalakítását. Ennek vezetésével Návrádi Ágoston igazgató-tanítót bízta meg, a kör titkára pedig a mindenkor legfiatalabb tanító. A püspök arról is értesíti magyar nyelvű levelében a két érintett aradi iskola igazgatóját, hogy az iskolai revizorátussal egyeztetett, és a levelet, román nyelven, nekik is elküldte. A kedélyek megnyugodni látszottak, de közeledett a háború szele.

*Kett Groza János
grafikája*

*HÚSZ ÉV UTÁN**

Tisztelt Pedagógusok! Kedves Diáktársak! Húszesztendős érettségi találkozóra gyűltünk össze.

Van, amikor torkot fűrészel a szó, s a mondat megreked a száj kapujában, mert bent a gondolat túl nehéz, mert bent a lélek túl súlyos... Így érzek most, amikor akadozó, meg-megbotló szavakat próbálok egymásba fűzni, hiszen ünnepi köszöntő beszédre készülök. Hevesebben dobog a szívem, emlékek filmkockái peregnek előttem, s legszívesebben világgá kürtölném, és meg is teszem: hazamegyek!

Húsz éve léptünk ki az Alma Mater kapuján. Megpróbáltuk és megpróbáljuk, kipróbáltuk és kipróbáljuk a sorsot... Az idő ágközei közt röpködtünk, de inkább földközelen és nagyon ember módjára. Van közöttünk, aki nem szárnyalhatott túl magasra, mert alacsonyra kényszerítették a felhők, a ködök... de van olyan is, kinek magas ívű röptét semmi sem gátolta. Földön járó, csonka szárnyú vagy egeket meghódító madarak vagyunk... Húsz évvel ezelőtt vágtunk neki az Élet rögzös, néha úttalan útjának, de elmondhatjuk – egykori irányítóinknak, tanárainknak, jó iskolamestereinknek hála –, életrevalók és tudnivalók tömött batyujával a hátunkon. Szerteágaztak, szertefutottak ezek az utak, más földrészt is bejártak, de lám, most újból találkoznak, még ha csak pár órára is; együtt lehetünk a mi kedves iskolánkban.

Az iskoláról írni éppoly könnyű és éppen olyan nehéz, mint az édesanyánk iránt érzett szeretetről, a szülőföldről, gyermek- és ifjúkorunkról vallani. Mindezek valamiképpen benne is vannak abban a szóban, hogy iskola. A szülőktől, az anyánktól tanult nyelv, a szülőföld tájai, emberei, dolgai, színei és ízei, saját zsenge korunk élményei, eszmélései és vágyai mind abban a különös kohóban, abban a méhkas zsongású furcsa képződményben öltenek határozottabb formát, tisztább alakot, kapnak értelmet és célt, amelyet egyetlen szóval iskolának nevezünk. Emberi mivoltunk, egyéniségünk ott kialakított jegyeit, meghatározásait, az ott kapott útravalót, tudást és sugalmazást aztán – akarva-akaratlanul – egész életünkben magunkkal visszük.

Ilyen „különös képződmény” Brassóban, a Warte alatti sétányon (amelyet a régi brassóiak Múrhátának neveznek) az az épület, amelyről jómagam és valószínűleg mások is csak a 155. évforduló alkalmából tudtuk meg, hogy milyen hosszú, több mint másfél évszázados jogfolytonosságra, idén immár 180 évre tekinthet vissza. Vannak persze a mi tájainkon, Erdély-szerte ennél ősbibb, patinásabb skólák szép számmal. Fejedelmek alapította, több száz éves kollégiumok Kolozsvárt, Nagyenyeden, Zilahon, Marosvásárhelyen, a Székelyföldön. De nekünk, brassóiaknak, Brassóhoz kötődőknek, ide visszahúzóknak ez az iskola az igazi, a kedves, a felejthetetlen, mert ez a miénk, mert bennünket innen indítottak, és mi innen indultunk az Életbe. Ebből az erdő alatti, a régi városfal s a Graft patak mellett emelkedő épületből, amelynek tantermei, folyosói, lépcsői, tornaterme és udvara annyi emléket, annyi kedves tanár és osztálytárs alakját, annyi diákcsínyt, annyi boldog vagy könnyes órát, annyi derűs évet ölelnek magukba.

Az 1989. évi decemberi rendszerváltás után újból életre kelt iskolánk tantestülete. Törekedtek a kellő munkafeltételek megteremtésére, és reménykedtek abban, hogy igaz lélekkel ismét ápolhatják évtizedekig félbemaradt, elhanyagolt hagyományainkat. Igyekeztek az európaiság, ugyanakkor a nemzeti önismeret szellemében hatni az öreg Alma Mater megkopott falai közt nevelkedő fiatalokra, vagyis ránk, hogy a későbbiekben megvívhassuk egyéni és közösségi harcainkat egy szebb, emberibb holnapért. Bízta és hitte abban, hogy reményeik valóra válhatnak. Tudták, hogy van mire építeni, és nekünk is ezt tanították: csak fel kell emelnünk a tekintetünket, hogy emberül szembenézve a megváltozott időkkel, jobban megbecsüljük múltban fogant, jövőbe mutató értékeinket.

Az első érzés, mely elfog, iskolánkra gondolva, egy nagy örömezzet: ha tépetten és nyomorgatva is, de létezett-létezik, élt-él, működött és működik emberré érésünk e mély nyomot hagyó műhelye. Csak később tudatosodott bennünk iskolánk, tanáraink és az iskolatársak közösségének nagy szerepe egyéniségünk fejlődésében. De tudat alatt

mélyen elrejtve éreztük tanulókorunkban is azt a sok igazságot, melyre tanáraink tanítottak, vagy melyet tőlük lestünk el, s igazolt később számtalanszor saját élettapasztalatunk. Az iskolában ismerkedtünk meg azzal, mit jelent és hogyan kell különböző feladatokkal megbirkózni, itt éreztünk először felelősséget a közösséggel szemben, és itt tanultuk meg, tanuló társainkon kezdve, a miénktől eltérő vélemények és életformák elfogadását és tiszteletét.

Minden tanáromhoz fűződik valami emlék, valami tanulságom. A tanórák után kutató emlékezetem. Így nehéz lenne mindet felsorolni. A teljesség és a személyes megnevezés igénye nélkül mégis kiemelnék néhányat: osztályfőnökeink életre szóló útravalóit, a nevelői céltudatosságot, a megértést, a lelkesedést, a kételkedést, a bonyolult, titokzatos és érdekes Világmindenség felépítését, az élővilág csodálatosságának rejtélyes felfedezését, a tudományként művelt történelem izgalmát, tanuljunk énekelve matematikát, a tanórák családi történetekkel való fűszerezését.

Az emlékezés mozgóképe felgyorsul. Sorra érkeznek a tanárok: a szigorú, a gyors járású, az ősz hajú, a laza járású, a határozott, kemény léptű, a sietős, a padosorok között fel-alá járó, majd „fogjon egy krétát húzzon egy hosszú csíkot a helyére: hármast”. Nem baj, bátyám tegnap kettest kapott, s boldogan viszem az ellenőrzőm!

Ami a szigorúságot oldotta, az a tanáraink hozzánk való egyéni és személyes viszonyulása. Akik a hatalmas tudásuk dacára is le tudtak ereszkedni hozzánk, nagy kamasz, minden keretből kitörni vágyó nebulókhoz, s úgy tudtak tanítani, hogy az antitalentumok is eligazodjunk a kötelező tananyag erdejében. A sok kedves kép elkísér életünkben, a kellemetlen emlékekből levonjuk a tanulságot, de mindenképpen a főhelyen ott van azoknak az arca, alakja, akik a nevelés, az oktatás, a szellemi szülőség nagy feladatát vállalták magukra a mi életünkben.

Így hordozzuk tanáraink, iskolánk emlékét, nem csupán emlékként, hanem életünk, egyéniségünk, szellemiségünk, öntudatunk alkotó elemeiként. Igaz, nem nosztalgiaától mentesen, de ugyanakkor tele hálás szeretettel.

Köszöntő és egyben köszönő beszédem Szilágyi Domokos soraival zárom: „Az ünnep, az ünnep halandó. Csak a hétköznapi maradandó.” A találkozó elteltével ismét a hétköznapiak következnek. Meggyőződésem, hogy Isten segítségével, tanáraink és a jelenlegi tanárok hivatásérzetével, a közösség elköteleződésével iskolánk továbbra is élő hajléka lesz a magyar anyanyelvű oktatásnak és az emberi méltóságra való nevelésnek. Ezt sugallja 180 éves létének tapasztalata és tanulsága.

Kedves Iskolám, Tanárim, Társaim, Isten áldjon meg gazdagon!

Elhangzott Brassóban, az Áprily Lajos Főgimnázium dísztermében 2017. június 24-én a 20 éves érettségi találkozó ünnepélyes megnyitóján.

Kocsik Krisztina

Rogoz Marianna

KOROKON ÁTÍVELŐ BARÁTSÁG

A történelmi múltra visszanyúló lengyel-magyar barátság és a tíz éve fennálló testvériskolai kapcsolat jegyében, idén a lodzi Bem József Gimnázium küldöttségén volt a sor, hogy Aradra látogasson. A Csiky Gergely Főgimnázium tanárai és diákjai a tőlük már jól megszokott szeretettel és lelkesedéssel fogadták őket. Tartalmas, érdekes, szórakoztató, interaktív és barátságteremtő programokkal kedveskedtek vendégeiknek.

Kalandos, fárasztó és hosszú út után május 29-én éjfél tájt érkeztek a vendéglátó iskolába a lengyel barátok, akiket a csikysek már nagyon vártak. Az első találkozás olyan szokott lenni, mint

egy vakrandi. A gyerekek tudják, hogy milyen korú és nemű vendégre számíthatnak, de az majd csak egy hét elteltével derül ki, hogy egy rövid és kellemes ismeretség vagy egy életre szóló barátság születik. Így a diákok izgalommal telve és reménykedve várták a találkozást. A tanárokat az iskola bentlakásában, a diákokat pedig családoknál szállásolták el.

Másnap kipihenten körbejárták a főgimnáziumot, ahol dr. Muntean Tibor igazgató szívélyesen üdvözölte őket. Ezt követően Arad város polgármesteri hivatalába látogattak. Itt Bognár Levente alpolgármester úr fogadta a csoportot,

és beszélt a város történelméről. Az ismertetőt városnézés követte. A nem éppen kis távot a csapat természetesen gyalogszerrel tette meg, hiszen így lehet jobban szemügyre venni a látnivalókat. Mindehhez hozzáadódott egy jó nagy adag nyár eleji forróság is, amelytől a résztvevők igen elfáradtak. Így mindenki örömmel, de élményekkel gazdagon tért vissza vendéglátói körébe.

Az interkulturális tapasztalatcsere változatosságának növelése érdekében május 31-én, szerdán a hagyományörzés jegyében telt a nap. Délelőtt a testvércsapat tagjai a tornyai tájházal ismerkedtek, ahol egy fél nap erejéig visszautaztak az időben, és átváltoztak egyszerű falusi gazdákká, s olyan érdekes tevékenységeket próbálhattak ki, mint fonás, szövés, kemencés kenyérlángos sütés, karikás ostor csattogtatása stb. Sokan közülük legszívesebben örökre ebben a korban maradtak volna. A kor hangulatát fokozandó, este a színházban megtekintették a Csiky Gergely Főgimnázium néptáncgáláját. Ezáltal betekintést nyertek a korabeli vidékiek mulatozásaiba is, amely legalább annyira lenyűgözte őket, mint az előzőleg tapasztalt, múltbéli falusi környezet és életmód.

A következő két napon kirándulások kínáltak új élményeket úgy a lengyel, mint a magyar diákok számára. Gyermeknap lévén nagyszerű lehetőség adódott arra, hogy kicsik és nagyok is részt vegyenek a programokban, együtt örüljenek a tartalmasan eltöltött szabadidőnek. Csütörtökön Hegyaljára utaztak, ahol a környék nevezetességeit járták be: gyoroki villamosmúzeum, világosi Bohus-kastély, máriaradnai bazilika, Solymosi vár. Pénteken a megye egy másik érdekes és szép szegletében barangoltak. Mivel a változatosság gyönyörködtet, és az erdő hús levegője hívogat, ezúttal a csapat kerékpárra pattant. A pécskai bivalyfarm felderítése után ugyanitt kerékpárokat béreltek, s a nagyszámú bringás társaság a Maros menti természetvédelmi terület szépségeit csodálva meglátogatták a bezdini kolostort.

Mint minden jó dolog, sajnos ez a gyönyörű pár nap is véget ért június 3-án reggel. Búcsúzáskor mindenki szemében a viszontlátás reménye csillogott, ami minden bizonnyal arra utal, hogy a lengyel–magyar barátság amúgy is erős kötelékét még erősebbé fonta ez a látogatás.

A mesebeli szép hét nem jöhetett volna létre a sok segítőkész és önzetlen, idejét és erejét odaszánó, vendégszerető ember munkája nélkül. Hazaérkezésük után a lodziak örömteli, hálás levélben köszönték meg az élményekkel teli hetet és a meleg fogadtatást.

A Solymosi vár romjainál

A pécskai bivalyfarmon – kerékpárpróba

A bezdini kolostor udvarán

Utolsó csoportkép búcsúzáskor

Fotók: Julinszki Gyöngyvér, Nemczov Brigitte

Koreck Aladár

EGY AMERIKAI CSODA: A GOLDEN GATE

A Golden Gate híd, magyarul az Aranykapu, Amerika szimbóluma a Csendes-óceán felől, éppen úgy, ahogy a Szabadság-szobor az Atlanti-óceán felől. Mindkét jelképet többször megcsodálhattam hatéves amerikai tartózkodásom alatt.

A híd határvonalat képez a Csendes-óceán és a San Francisco-öböl között, ugyanakkor biztosítja a térség városainak és kikötőinek a fellendülését, elsődlegesen San Franciscónak, de Berkeley-nek, Oaklandnak és még számtalan településnek is.

Ha vetünk egy pillantást magára a hídra, a szépségével és csodálatos fekvésével minden szemlélőt ámulatba ejt: gyönyörű és fenséges. A Golden Gate összeköti San Franciscót a Bay-szoros túloldalán büszkélkedő Sausalitóval, amelynek magas dombjairól páratlan kilátás nyílik magára a metropolisra, az óceánra és az öbölre. San Francisco dombokra épült, ugyanakkor közvetlenül az óceán és a Bay ölelését mindenben érezni lehet, így nem csoda, hogy nem hasonlít a többi amerikai városhoz.

Mai arculatát a történelem is befolyásolta, közöttük az évszázados spanyol uralom, ami még most is érezteti a hatását nemcsak a nevekben, hanem az építészeti stílusokban, a tradíciókban és az emberek magatartásában is. Ugyanakkor az aranyláz és az amerikai behatolás a 19. század második felében olyan események voltak, amelyek szintén meghatározták a mai népességi mutatókat és a fejlődést is. Az 1906-os szörnyű földrengés nem sok épületnek kegyelmezett, de mégis ez vezetett a mai metropolis kialakulásához.

A Bay kettős szerepet játszott: segített a fejlődésben, de akadályozta is azt, mivel az ellátást és a közlekedést gátolta. A túlpárt megközelítése csak csónakokkal vagy komphajókkal volt lehetséges, ezért egyre nagyobb szükség érződött egy hídra és egy csapatra, amely ezt megvalósítja. A 20.

század elején megmozdult a már magas szinten létező műszaki értelmiség, felbátorodva a technikai és pénzügyi feltételek megteremtésétől. Ezzel a híd témája elsőrendű követelménnyé vált.

Szerencsére ilyenkor mindig megjelenik egy tehetséges ember, aki egy merész tervre ráteszi az életét, elindítva a megvalósítás útján. Ez az ember Joseph Strauss mérnök személyében lépett a színre, és ott is maradt, amíg a tervből valóság lett. Akadtak méltó segítőtársak is, mint Irving Morrow, aki a műszaki megvalósítások mellett azon dolgozott, hogy a híd művészi szempontból is remekművé váljon. Melléjük sorakozott Charlie Alton, aki a projekt felelőseként nagymértékben hozzájárult a sikerhez. Közben az Amerika Bank elnökének segítségével sikertörténet lett a híderőlt kötvénykibocsátásból, ami szilárd alapot biztosított a munkához. Ezek az emberek mintha érezték volna, hogy mindenáron gyorsan kell befejezniük a hídepítést, így több évtizedet nyertek a Sorstól. A háború kitörése csak három évvel maradt le ebben a versenyfutásban.

Sok ellenző is akadt, kezdve a komphajó-tulajdonosokkal és végezve a hadsereg néhány rövidlátó vezetőjével, akik féltek, hogy az építkezés megnehezíti a hadiflotta tevékenységét az óriási kiterjedésű öbölben.

Négy év alatt, 1933 és 1937 között éjt nappallá téve folyt a munka, és 1937 tavaszán megvalósult az álom: a remekmű elkészült.

Az ellendrukkerek tartoztak volna azzal, hogy bocsánatot kérjenek a mindennapi hősektől, hisz magán a létesítményen kívül, ami óriási fejlődést biztosított a háborús évek alatt, Sausalito egyik dombja, amely a legközelebb volt a hídhöz, nagy szerepet játszott a Japán elleni harcban mint megfigyelőállomás és tüzérségi bázis, különös tekintettel a légvédelemre. Nemcsak a város védelme erősödött meg, de az emberek önbizalma is. Ma is búcsújáró hely ez a létesítmény, legalábbis a megmaradt részei.

Nem pusztán egy függőhíd a világ legnagyobb támaszközével valósult meg, hanem egy csoda, ami akkoriban világszenzáció volt, és az is maradt máig.

Ott állt a híd diadalmasan átívelve az öblön, utolérhetetlen szépségű pirosas-narancs színezetével, magasba törő tornyaival, művészi fokon realizált Art Deco lámpaoszlopaival, különleges korlátaival, speciális gyalogjáróival és hatsávós autópályájával.

Lehet, hogy a 60-as években épült New York-i függőhídnak van a legnagyobb támaszköze, de a műszaki bravúron kívül az az építmény nem tudott igazi csodává válni, ahova az emberek elzarándokoljanak.

De nézzünk néhány adatot a hídról, valamint pár érdekesebb tény a megvalósításáról.

– A híd meghatározó alapja a két torony a fő kábelekkkel együtt. A felhasznált acél és beton mennyisége párját ritkította az építkezés idején, melyet csak százazrekben és milliókban lehet ki-

fejezni, ami nem meglepő, hiszen az összhossz a szárazföldi résszel együtt 2737 méter, a szoros fölötti fesztávolság pedig 2042 méter.

– A híd átadása óta nyolcvan év telt el, de az óriási forgalom, a sokszor kedvezőtlen időjárás, a viharos szél és köd ellenére mégis olyan, mintha ma valósult volna meg.

– Különleges élményt jelent letekinteni több mint hatvan méterre a kavargó víz felszínéig, és ha valaki szerencsés, akkor talán látja, ahogy egy óceánjáró hajó halad el a híd alatt méltóságos tempóban. Ha ködös és zivataros az idő, még félelmetesebbé válik a látvány, ha tudjuk, hogy az öböl vizének mélysége

egyes helyeken 150 méter.

Családommal együtt sokszor végigautóztunk vagy sétáltunk a hídon szemügyre véve annak minden különlegességét. Egy alkalommal tanúi voltunk egy különleges látványnak: a sűrű ködben és az alacsonyan haladó felhőkbe bújva az egész óriási építmény teljes egészében eltűnt néhány percre. Úgy, mint egy elkényeztetett díva, aki rövid időre elrejtí különleges szépségét. Amikor baráti körben a hídról beszélgettünk, kiderült, hogy másoknak is volt ilyen élményük.

A fenti szemléket megengedhettük magunknak, mert autós átkelésnél csak a város felé kellett fizetni, a gyalogos séták pedig ingyenesek mindenkinek.

A remekműnek sajnos van egy tragikus oldala is: az öngyilkosságok hihetetlen száma, ami mára eléri az ezerhatszázát. A hatóságok kénytelenek voltak kamerás megfigyelőrendszerrel létesíteni, állandó életmentő ügyelettel. Sajnos, minden erőfeszítés ellenére az életben maradtak száma elenyésző. Így nem lehet csodálkozni, hogy egyesek „tömeggyilkosként” emlegetik a hidat, ami azonban megengedhetetlen túlzás, hiszen ezen szörnyűségeket az emberi természet és az események okozzák.

Már a kivitelezés során is voltak emberáldozatok, habár talán először a világon védőhálókat szereltek fel az alvázra, ami nagy szerepet játszott a balesetek megelőzésében. De így is harminc zuhanásos baleset történt, amiből tizenegy halálos volt. Tizenkilencen túléltek a zuhanást a védőhálónak köszönhetően. A munkások fekete humorral „halfway to hell”, azaz „félúton a pokolba” szójátékkal emlékeztek meg ezekről az esetekről.

A fentiek ismeretében nem csodálkozhatunk, hogy a hídról tilos a hamvak szórása. De térjünk át vidámabb dolgokra, mert ezek vannak túlsúlyban.

Már az építkezés alatt, de még inkább a befejezés után valóságos nemzeti sporttá vált a Golden Gate fényképezése és filmezése. Természetesen Hollywood sem maradhatott ki ebből. San Fran-

cisco és a híd emlékezetes filmek színhelyeivé váltak, elég, ha csak Hitchcock *Vertigo* (Szédülés) című örökzöldjét említem.

A város felőli kijövetel szomszédságában van Joseph Strauss szobra, és ugyanott kezdődik a Golden Gate National Park, aminek óriási zöldje pihenésre buzdítja az Amerikai Csoda látványába elfáradt szerencséseket.

Regéczy Szabina Perle

SZEMEK TÜZÉBEN

(Naplójegyzetek az 1989. október 1. és december 16. közötti eseményekről)

VIII. A visszasugárzó szeretet

Egy napon Várdai Andrea megbetegedett. Édesanyja bejött hozzám az iskolába, s felkért, hogy látogassam meg. Néhány apró cukrászsüteménnyel felkerestem otthonában. Olyan boldogság ült az arcán, hogy öröm volt nézni. Jólesett látni, ahogy a gyermeki lélek megsokszorozva sugározza vissza a nevelőtől kapott szeretetet.

Kulcsár Artúr órák után mesélt otthonáról, családjáról, meg arról is, hogy Balogh Éva református kántornőtől zongorázni tanul. Bejelentései után bizalmának okát is felfedte: sohasem találkozott még ennyire fiatal tanító nénivel. Mindig úgy képzelte el, hogy a tanító néni csak öreg lehet. Megjegyzésén nem is csodálkoztam, hisz iskolánk magyar tagozatán nem tanított egyetlen fiatal tanerő sem. Kimondhatatlan örömmel töltött el a tudat, hogy életkorom miatt bennem nem csupán a tanítót látják, hanem a testvért is. Talán ezért is ugrottak fel örömeinkben, amikor bejelentettem, hogy még egy ideig velük maradok.

December 14-én, tanítás kezdete előtt Várdai Éva a szülői bizottság nevében gyönyörű, nagy csokor virággal, hat kristálypohárral és egy emléklappal ajándékozott meg. Nagyon elcsodálkoztam. De meglepődtem a következő napon is, amikor a románórákra visszaérkezett tanítónő már nem az a bűbajos teremtes volt, aki korábban.

Minden egyes szavából súlyos vádakat éreztem ki. Két napra rá, december 16-án nagy termosz feketékávéval búcsúztam el munkatársaimtól. Szeretben, barátságban váltunk el. Este a Mezőgazdasági Szakközépiskola színpadán bemutatott óvbúcsúztató műsort tekintettem meg Gyurkóczy tanítónő meghívására. Az esztrádműsorban az aradi 1-es számú Általános Iskola V–VIII. osztályos tanulói léptek fel. Adrian Păunescu, Ion Brad, Mihai Beniuc, Mihai Eminescu verseiből szavaltak. Közreműködött az iskola többszörösen kitüntetett dalcsoportja. Volt akrobatikus táncgyakorlat, modern és társasági tánc; sportolók, szólóénekesek, hangszeresek mutatkoztak be. Gyurkóczy tanítónő gondoskodott arról, hogy elfogadható hangulatban búcsúzzam el az iskolától. Tanítókodásom homokóráján az utolsó porszem is legördült. Végleg lezárult egy korszak, amelyre ma is szívem melegével emlékszem vissza. Kíméletlenül gyorsan és visszafordíthatatlanul továtűnt.

Az évek során sokféle áldásban részesültem: főiskolai év, ötéves egyetem, továbbképzők, kiadott kötetek, díjak és egyéb földi ajándékok. Bizonyos vagyok abban, hogy tanítókodásomat követő éveim úgy alakultak, ahogy alakulniuk kellett. Azt azonban, amivel a gondtalanság és színek mezején rendelkeztem kisiskolásaim körében, azóta sem kaptam meg egyetlen napra sem...

VÉGE

Bátkai Sándor**„NÉKEM SOK NÉPEM VAN EBBEN A VÁROSBAN...”****(AP. CSEL. 18, 10)**

Jézus Krisztus megváltói munkájában kitartó harcot vívott a közömbösek, az ellenszegülők, a gúnyolódók ellen. Tanítói útja során megfordult kicsiny falvakban, de nagyobb településeken is. Napjaink nagyvárosainak éppoly szükségük van az igaz Isten tulajdonságainak, szándékainak megismerésére, mint ahogy annak idején szükségük volt a niniveieknek. A nagyvárosok lakóit is gyorsan, biztosan ejti hatalmába a bűn. Az emberek korunk csodálatos fejlődésével és felvilágosultságával büszkélkednek, Isten azonban látja, hogy a föld telve van gonosszággal és erőszakkal. Az ember iránti megmentő szeretetéből eredően viszont folytonosan küldi az ige felvilágosító üzenetét hűséges szolgálai által. Ahol megnyílnak a szívek, az ige csodálatos változást hoz az emberek életébe.

Történelmi tény, hogy Kr. e. mintegy 700 évvel, az Asszír Birodalom kiemelkedő nagyvárosának, a 120 ezres lélekszámú Ninivének népe felismerte a gyökeres változás szükséges voltát. Virágzó gazdasági élete mellett emberi gonosszáguk híre az „égig hatolt”. Nos, a történet lényege, hogy az Úr elküldte Jónás prófétát Ninivébe a megtérésre felszólító üzenettel. Ha nem veszik komolyan, Isten ítélete sújtja őket, ha viszont megtérnek, megmenekül a város. Jónás kezdetben ellenállást tanúsított a küldetéssel szemben, ezért kemény leckét kapott az Úrtól. Végül mégis el kellett mennie a nagy városba, ahol közhíre tette: „még negyven nap, és elpusztul Ninive”. A történeti leírás csodálatos eredményről számol be: „Ninive lakosai hittek Istennek, böjtöt hirdettek, és zsákruhát öltött a város apraja-nagyja.” Isten közelgő ítéletének híre eljutott a királyhoz is, aki a főurakkal együtt a néphez hasonlóan járt el, megalázta magát Isten előtt, majd általános rendelkezésként felszólították a város teljes lakosságát: „kiáltsonak teljes erővel Istenhez, és térjen meg mindenki a rossz útról, és hagyjon fel erőszakos tetteivel!” (Jónás 3, 8) Napjainkig érvényes ez, a megmenekülésnek isteni receptje. Végpusztulás helyett

életet nyertek! Örök tanulságként viszont ott áll előttünk Sodoma városának története, ahol nem volt tíz igaz ember sem, hogy Isten rájuk való tekintettel kegyelmet gyakoroljon a város felett.

Kedves nemzettársaim! Csak akkor lesz áldott, termékeny az életünk, ha mennyei Atyánk kezébe kerülünk, hogy Ő formálja azt, alakítsa, míg szeretett Fiának jelleme sugárzik át rajtunk. Beleragyog e sötét világba, beragyog sötét szívekbe. Ilyen ragyogó változás történt a társzusi Saul életében. A tudós farizeus kérlelhetetlen harcot folytatott a Krisztus-hívők ellen. Elfogató parancssal a zsebében útban volt Damaszkusz felé, hogy láncra verve vigye a keresztényeket a jeruzsálemi bíróság elé. Ezen az úton állította meg Jézus. Személyesen szólította meg őt, és csodálatos „pálfordulás” következett be életében. Korának leghatékonyabb igehirdetője lett. Egy alkalommal missziós útja során jeles társaság előtt, az athéni főtörvényszéken, az Areopagoszon hirdette a megmentés evangéliumát. A város képe azt mutatta, hogy az athéniekben volt bizonyos istenhit, hiszen sok istennek állítottak szobrot. Nos, Pál apostol az ISMERETLEN ISTENNEK feliratú szobor kapcsán az Élő Teremtő Istenről szólt a bölcs hallgatók előtt, kiemelve, hogy a tudatlanság idejét Isten elnézi, de most, miután Krisztus megváltó áldozata megtörtént, parancsolja mindenkinek, mindenütt, hogy megtérjen. Az igehirdetés eredménye ma is ugyanaz, mint akkor az athéniek életében: volt, aki gúnyolódott, volt aki „elnapolta” a megtérést, de volt, aki szívét megnyitotta, és hívővé lett. Athén után másik nagyváros következett: Korinthus. Ott is Jézus Krisztus Messiás voltát hirdette mind a görögöknek, mind a zsidóknak. Zsidó nemzettársai közül sokan ellenszegültek, és ekkor egy súlyos mondat hangzott el: „Véretek a ti fejetekre szálljon, én tiszta vagyok... ezután a pogányokhoz megyek.” A látszólagos sikertelenség ellenére az Úr egy éjjel határozott bátorítással erősítette meg Pált: „Ne félj, hanem szólj, mert én veled vagyok... mert nekem sok népem van ebben

a városban.” Ezek után ott maradt másfél évig, és hirdette közöttük Isten igéjét.

Drága aradi magyar testvéreim! Nincs olyan hely a világon, ahol Isten ne tudna újat kezdeni, ügyét győzelemre vinni. A kis termetű Dávidnak a hatalmas Góliáttal kellett megküzdenie. Saját erejére nem támaszkodhatott. Az ördöggel szemben soha ne használjunk emberi fegyvereket! Értelmünkkel, képességünkkel nem megyünk semmire. Erőtlen fegyverek. Dávid megmondja, honnan veszi az erőt: „A Seregek Urának nevében megyek ellened.” Góliátnak mindene az ereje. Dávidnak nincs egyebe, mint parittyája, az öt sima kövecske, valamint a Seregek Urának neve. Dávid azt mondta: „Tudja meg az egész Föld, hogy van Izraelnek Istene.” Ne azt tudja meg az egész föld, hogy ő milyen erős, milyen ügyes. Istenre mutat! A siker egyetlen útja!

Bennünket is, aradi magyarokat, sújt az utolsó időkre jellemző langyosság, az őszinte, ragaszkodó hittől való elfordulás, a szeretet hiánya stb. Jézus Krisztus azt mondta egyszer hűséges tanítványainak, hogy „ti vagytok a föld sója”. Nos, a só izesít és tartósít. Ha azt szeretnénk, hogy népünk megmaradjon, vállaljuk fel a hit továbbadásának fontos és gyönyörű feladatát ebben a mi kedves városunkban, magyar népünk között. Ahhoz viszont, hogy ezt eredményesen megtegyük, elengedhetetlen szükségünk van igazi megtérésre, mint ahogy történt az sok száz évvel ezelőtt Ninivében. Isten elébe jön az Őt keresőknek. Ha megnyitjuk szívünket előtte, igaz lesz az aradi magyarok számára is, hogy „sok népem van ebben a városban.”

Szoboszlai Aladár

A LÁTHATATLAN KÉZ

Milyen egy olyan ember írását olvasni, akit kivégeztek? Nem mindennapi élmény.

A tisztelt olvasó egy olyan ember írását olvashatja, akire az idők közül is alig néhányan emlékezhetnek. Akinek alább közreadjuk írását, az nem más, mint a katolikus pap Szoboszlai Aladár, aki Pécskán és Aradon szolgált az 1950-es évek első felében. Az idők közül ma alig néhányan emlékeznek a hitoktatóra és kristálytiszta logikájú, rendhagyó prédikációira.

Az ő és kilenc társa kivégzése után nagyon hosszú ideig kortársai még beszélni se mertek róla! A napjainkig eltelt majd hat évtized csak arra volt jó, hogy elfeledjék, vagy hogy emlékét a sárba tapossák. Alig néhányan próbálták meg a legutóbbi időkben a peranyag alapján tisztázni, mivel is vádolták.

Szoboszlai Aladár személyiségét, tényleges célját nem a peranyagból, hanem fennmaradt írásaiból lehet megismerni. Elemző írásai, kérlelhetetlen kritikája bizonyítják, mennyire tisztában volt mind a kapitalista, mind a kommunista rendszer hibáival és bűneivel, melyeket nem győzött eleget ostromozni. Egy új, harmadik utas, se nem kapitalista, se nem kommunista rendszert szeretett volna sikerre vinni az általa – a legmagasztosabb keresztény értékek alapján – létrehozott Keresztény Dolgozók Pártja segítségével. Az igazságosság jegyében ő az egész társadalom, nem csak egy szűk elit boldogulását és boldogságát kívánta megvalósítani, mint ahogy lefektette a többség-kisebbség méltányos viszonyának alapelveit, és ezek segítségével kívánta megoldani az „erdélyi kérdést” egy román–magyar konföderáció keretében. Ezek a politikai elképzelései és a kommunista rendszer könyörtelen kritikája volt a fő „bűne”, nem a kirakatper számára kitalált rendszerellenes felkelés.

A kor egyik kimagasló, méltatlanul elfelejtett egyénisége volt, aki jól ismerte a múltat és a könyörtelen jelent, amelyben élt, és ezekről írt nagyon őszintén, ma is élvezetes stílusban. Ezért nem lenne szabad őt elfelednünk!

(Vekov Károly)

Általában az emberek szeretnek politizálni, s főképp akkor politizálnak, ha az állam ügyei, helyesebben, ha saját ügyeik rosszul mennek. Jólét idején az embereket legfeljebb az adóügyek érdeklik, ezek is csak abból a szempontból, ha nem lennének, akkor az egyén dolga még jobban menne. Nagyobb lenne az egyéni jövedelem, talán nem kellene katonáskodni, és ha az állam tönkremegy,

az az ő dolga. Épp így gondolkodnak az emberek, körülbelül, a kultúrpolitikáról is. Erkölc, kultúra, szellemi értékek az átlagon politizáló embert nem nagyon érdeklik, helyesebben az ő politikai látköre nem annyira mélyreható, hogy ezeket a szempontokat lényegeseznek tartaná. Legfeljebb következményeiben veszi észre, hogy lopások vannak az állami hivatalokban, osztályharc,

a gyerekek egyre rosszabbak lesznek, az újságírók pedig egyre többet s egyre nyugodtabban hazudnak... Sokan politizálnak, majdnem mindenki, de nagyon kevesen vannak, akik értenek hozzá. Sőt nagyon kevesen vannak még azok is, akik legalább egy-két szakkönyvet olvasnának. Kevesen vannak azok is, akik a történelmet ismernék, s az események rugóit kutatnák. De honnan is ismernék, amikor a történelem mozgatói rejtek-helyeikből, kulisszák mögül irányítják a történelmi színpadot. Az újkori történelem, kb. 300 év óta, amit az iskolában tanultunk, higgycsokor, tiszta hazugság volt. Az eseményeket felsorolták talán a legnagyobb pontossággal (az URSS szemtelenül még ezeket is letagadta), de hogy mi miért történt, hogy miért kellett embereknek százezer számra meghalni a háborúban, miért volt annyi nyomor, szenvedés, erre feleletet nem kaptunk. Pedig az érdekelt volna bennünket elsősorban. Ennyire azonban már az újkori demokráciákban és diktatúrákban nem volt szabad politizálni. A legnagyobb történészek történelmi okfejtései is nagyon sokszor sántítanak. Egy elfogadható, érthető magyarázatot igyekeztek nyújtani, amit azonban lényegében, a mai történelmi, illetve kulisszatitkok* feltárása után ítélve, nem tudtak megadni.

A történelmet vizsgáló, politizáló embert általában négy csoportra lehet osztani. Az egyik a történelmet, például Vilmos császár háborút akart viselni, s magával rántotta Ausztriát, mely a háborús törekvésekben csupán a kezdeményezőt játszotta stb. ... A második csoport gazdasági, rivalitási okokban s a nemzeti hegemonia törekvéseiben látja a történelem rugóit. S valóban, a gazdasági tényezőknek nagy fontosságuk volt, például Anglia, Amerika politikájának irányításában; a nemzeti gondolatnak pedig a közép-európai s a balkáni népek történelmében ... A harmadik csoport filozófiai okokat keres, s az eszméket tartja a történelem mozgatójának. Az eszméket azonban önmagukban, tervszerű vezérkari irányítás nélkül, melyek egyszerűen lázba hozzák az emberiséget, s megnyílik egy új jelenet a történelem színpadán ... A negyedik csoport pedig, a fent említett okok mellett, egy láthatatlan kéz irányítását véli felfedezni, amit azonban ő nem ismer, de ilyen vagy olyan formában létezését feltételezi. Az utóbbiak elgondolása a legrealisztikusabb, sőt kb. 300 év óta az egyedül reális elgondolás. Mert a történelmet, a francia forradalmat megelőző egy-két évtized óta, titkos kezek irányítják, melyeket egyedül világnézeti, keresztény s elsősorban katolikusellenes szempontok vezéreltek Európában.

Nem erkölcsi, kulturális, gazdasági vagy emberbaráti szempontok elsősorban, nem is a nemzetek egymás közti presztízskérdései képezték a történelem főbb rugóit, hanem egy láthatatlan vonal, amely köré az előbb felsorolt tényezők csak csoportosultak, alárendelt viszonyban, mint eszközök a „nagy cél” érdekében. Tévedés lenne azt állítani, hogy nem voltak pozitív sikereik, hogy nem hoztak eredményeket is az emberiségnek, mint például a francia forradalom demokratikus vívmányai, amelyek tulajdonképpen Amerikában azelőtt már részben megvoltak: templomrombolások és erkölcszüllés nélkül. De Európában ezen vívmányok legtöbbször csak alárendelt szerepük volt, ami abból is látszik, hogy ugyanaz a kéz, amelyik máma parlamentarizmusért agitál s republikánus, holnap a királyi jogar után nyúl, vagy mint diktátor veri parancsolóan az asztalt... Meg voltak győződve ezek az emberek a demokrácia magasztosságáról? Én nem hiszem. És ha rámutatunk, nem is az összes, csak egy-néhány történelmi komédiára, amit velünk rendeztek, önök sem fognak már hinni nekik. Megismerik módszereiket, aljasságukat, s remélem legalább keresztényszocialista politikus társaimtól, hogy a jövőben óvatosabbak lesznek politikai ténykedésükben. Nem tudok e fejezetben sokat hozni e témáról, nem is célozom történelmi munkát írni, e könyv egy politikai programnak csak vázlatát képezi, de mint vázlat is tökéletlen lenne, s nem haladnánk az egyenes úton, ha nem világítanánk rá azokra az aljasságokra, melyekkel mindent csináltak a politikából, csak jogot és polgári védelmet nem.

A történelem háttérében filozófiai elveket találunk, melyek egy titkos társulattól, páratlanul ügyes szervezettséggel s a legaljasabb eszközökkel hullahegyeken keresztül szerzetek maguknak érvényt a történelemben, azért, hogy újabb hekatombákat** s nyomort teremtsenek... És mi ez a filozófia a gyakorlatban? A Jóistent kiűzni a világból, tanításait mint ócskavasat tűzre vetni, s e helyett kizárólag emberi elgondolás szerint megváltoztatni úgy a földi életet, hogy mindenki már itt boldog legyen. Röviden összefoglalva ez a szabadkőművesség célja, ideológiájának rezuméja, frázisai, csalétkai... S vajon ők maguk hisznek-e ebben, helyesebben, komolyan mondják-e? Az első felét igen, tudniillik, hogy Istent ki kell űzni a világból. A másik felét: – emberi jólét – nem. Ez az én véleményem. Mert ha valaki jólétet akar teremteni, akkor ott vannak a direkt módszerek, melyeknek első feltétele: a keresztény világnézet.

De fogadjuk el azt, hogy ők a keresztény világnézet megítélésében tévedtek, hiszen emberi dolog. Kérem, tévedni lehet egyszer, lehet hetvenhétyszer, de nem háromszáz éven át. Ha valaki háromszáz éven át téved, az vagy hülye vagy gonosz. S mivel roppant ügyességről tettek tanúságot, fel kell tételeznünk s természetesen bizonyítanunk az utóbbit. 300 év elég anyagot szolgáltatott nekünk.

**a színpad díszletek mögötti része (fr.)*

***emberek tömeges lemeszárlása (gör.)*

Kett Groza János grafikája

Fiegel Erzsébet

ÉRTÉKRENDEK

*„Nem lehet szavakba foglalni Istennek a lélekre
árasztott javait és ajándékait.”*

(Keresztes Szent János: *A lélek sötét éjszakája*)

Minden ősi tanítás tiszta forrása a metafizika nyelvén az Abszolútum, a teológia nyelvén Isten. Napjainkra e fogalmaknak már nincs meghatározó szerepük életünkben. Talán ünnepnapi és vásárnapi szentimentalizmus szintjén bukkannak fel tudatunkban igen röpké pillanatokra.

Az ősi források lassan visszahúzódtak. A szellem fénye képtelen bevilágítani azt a tudati teret, amit a pszichológia léleknek nevez.

A lelket, a tradíció tanításai szerint, alsó és felső hatások érik. Felülről fényteli szellemi erők, alulról a testből érkező sötét erők nyilatkoznak meg a tudati térben, a lélekben. Ezek vágyak, a tiszta érzelmekről leszakadt emocionalitások, szenvedélyek. Fokozatosan átveszik a hatalmat, és uralmuk alá gyűrik az embert.

Amikor a hierarchikus rendnek megfelelő szellemi primátust figyelmen kívül hagyjuk, sőt megtagadjuk, akkor megjelenik életünkben és a világban a rendezetlenség, a zűrzavar. Szolgák-ká, ösztönéletünk rabszolgáivá válunk. Az értékrendek felcserélése mindig a betegség melegágya az egyénben, a társadalomban, az államban, a világban. Ekkor jelenik meg a hatalom birtoklásának egy neme, az erőszak.

S bármerre nézel, mindenütt ez üti fel a fejét.

Az ind-hindu tradíció korszakokról szóló tanításai arról beszélnek, hogy a hierarchikus rend

ciklikus törvényei szerint a tudat, a tudatom fényteli, szellemtől átítatott korszakát, ami a földi történésekre is kihat egy alászállás értelmében, egyre inkább eluralja a sötétség. A tibeti őshagyomány szerint az alászállást, a fényteli korszakot követően a tudatba lassan betörnek a sötétség erői. A tudatban és a világban értékrendi zavarok keletkeznek. Ez jelzi, hogy most a mérgek kibocsátásának ideje van.

Minden megmérgeződik fokozatosan. A tudat és a világ is. A tudat és a lét romlik, hiszen egy-lényegűek. Pontosabban csak tudati létről lehet beszélni. Van objektív valóság, mondja a hagyomány, de az sohasem független a tudatomtól. Mindez arra utal, hogy olyan korban élünk, amit a hindu szellemiség Kali-yugának, Hésziodosz sötét kornak, az Eddák a farkasok korának nevez.

Mivel mára ismeretlenné vált a princípium, az esszencialitás, nincs értéke a minőségnek. Életünket a mennyiség uralja. Az anyagelvűség oly mértékben árasztja el a lelket, hogy úgy tűnik, egyre inkább kiszorítja a szellem fényét.

Az esetlegességek világában, életünkben minden figyelmünket a mennyiség köti le. Az értékrendek ezért fejtetőre állnak. S e felfordított világban valóságnak véljük az árnyékot, mint Plátón barlangjának rabjai.

Milka Péter

AMERIKÁBAN JÁRTUNK (III.)

8. KÖLTÖZKÖDÜNK... KÉT BŐRÖNDDEL

Az ottani lakásviszonyokat a nálunk ismert helyzettel összehasonlítva eget verő különbségeket fedezhetünk fel. Kezdjük a bérlakásokkal. Itt elég nagy a száma azon családoknak, akik ilyen lakásokban élnek. Ez leginkább a városokra, főleg a metropolisokra jellemző, azoknak is a központi részeire, ahol a hatalmas, több száz lakásos bérházak, toronyházak (nevezhetjük bérkaszárnnyáknak) találhatók. Elsősorban az amerikai alsó- és középosztály egy része lakik ilyen körülmények között; a számuk csökkenő tendenciát mutat. Ezekben nagyon eltérőek a lakbérek, így havi 600 dollártól akár 1800 dollárig is terjedhetnek, a lakás nagyságától, minőségétől és nem utolsósorban elhelyezkedésétől függően. Például a földrajzi elhelyezkedés szerint: New Yorkban vagy Los Angelesben igen magasak a lakbérek, míg a mostanában hanyatló rozsdáövezetekben, Detroitban, Philadelphiában, Bostonban, Pittsburgben jóval alacsonyabbak, sőt ezrével vannak lakatlan házak.

Az amerikai emberek egyre nagyobb számban élnek saját tulajdonú családi házban. Ezek általában a külvárosokban, a megapolisok külső övezetében, a kertvárosokban találhatóak. Sokszor akár több 10 kilométerre a metropolis központjától. A vidék kisebb településeire is a családi házak jellemzőek. Ezekhez hozzájutni igen előnyös feltételek mellett lehet, banki kölcsönök segítségével. A bank minden előleg nélkül kifizeti a teljes összeget, aztán megállapodás szerint, havi 1000-1500 dolláros részletekben kell törleszti a kölcsönt. Igen nagy előnynek számít, hogy a házat bármikor, ha nincs is még kifizetve, el lehet adni, a további részletekről a bankkal kell megállapodni. Itt is vannak, méghozzá igen nagy számban, hatalmas, úszómedencés, tengerparti, fitnesztermes villák – ezek ára milliónál kezdődik, és sok millióval folytatódik.

Az amerikai típusú családi házak küllemben, építkezési formában, a belső tér elrendezésében teljesen különböznek a nálunk ismert hagyomá-

nyos házaktól. Az építkezés folyamán nem használnak olyan – nálunk gyakori – építőanyagokat, mint téglá, beton, acél, mész (persze itt most nem a felhőkarcolókról beszélünk). Házgyárakban készült különleges, jól összeilleszthető elemekből állítják össze a házakat. Ezek az elemek, a külső és belső burkolatok, könnyű anyagokból (fából, műanyagból stb.) készülnek, köztük pedig vastag szigetelőréteg található. Ezért télen melegek, nyáron hűvösek. Típusházakról beszélek, mert szinte teljesen egyformák, összetéveszthetők; az ilyen utcákban, ahol még kerítés sem választja el őket, könnyen eltévedhetünk. A házak két- vagy háromszintesek, ahol a földszinten található egy hatalmas helyiség, ez a nappali, a konyha, az ebédlő, tévé- és játszószoza stb. Egy hosszú bárpultszerű asztal húzódik egyik felén, mögötte fent szekrény sor, lent pedig egymás mellé állítva a villanytűzhely, mosogatógép, hűtőszekrény stb. Ugyancsak a földszinten, a bejárat mellett van a teljesen berendezett, általában dupla garázs, automatikus ajtóval, ahonnan a nappaliba jutunk. Törvény, hogy ház nem épülhet garázs nélkül. A második és harmadik szinten találhatóak a hálószobák, 4-5 is, mindegyikből fürdőszoba nyílik, valamint kis gardrób, falba beépített szekrényekkel. A fűtés is különleges. Fűtőtestek nincsenek. A rendszer

A vidékre jellemző faszervezetes házak

egyszerű és jól működő: egy villannyal és gázzal működtetett kazánházból áll, ahonnan minden-
hová eljutó, láthatatlan csőrendszeren áramlik a
hőszabályzóval irányított, a plafon és a padló rá-
csos nyílásain keresztül a meleg, illetve a hideg
levegő, amely a belső klímát biztosítja. Hatalmas
mosó- és szárítógéppel ellátott helyiség is találha-
tó minden lakásban. E hosszú leírásból láthatjuk,
hogy a lakások belső felszereltsége egy komp-
lex, tökéletes egység, minden szükséges tartozék
benne van, ezért, ha netalán valaki költözködé-
re adja a fejét (ez itt elég gyakori), veszi a nagy
bőröndöket, becsomagolja a ruháit, az ágyneműt,
személyes tárgyait, és máris indul az új környe-
zetbe. Sok idős, nyugdíjas amerikai gondol egyet,
és délre, melegebb vidékre (Florida, Kalifornia)
költözik, és ott élvezi kényelmes öregkorát.

9. NATÚR ÉTELEK, SEMLEGES ÍZEK

A sokféle élelmiszerral dugig tömött üzleteket
látva, nyugodtan állíthatom, hogy itt van a bőség
hazája. Itt megszokott dolog a bőséges falatozás,
mindenből, amit az ember szeme-szája megkíván.
Az étkezési időpontokat általában nem tartják be,
összekeverednek az időpontok, gyakran elmarad
a reggeli, az ebéd bőséges, és kései, illetve nagy
mennyiségű a vacsora. Hiányoznak a közös be-
szélgetésekkel egybekötött hosszú nyugodt ét-
kezések. Esetleg ünnepek alakalmával étkezik
együtt a család. Ez a rendszertelenség a munka-
helyi tevékenységek, de a nemtörődömség miatt
is alakult ki. Jellemzőek az időponttól független,
gyors zabálások. Még az utcán is lépten-nyomon
láttunk fiatalokat, gyerekeket, akik papírba cso-
magolt hatalmas hot dogot majszolnak, vagy ép-
pen egy negyedgallonos (kb. 1 l) műanyagpohár-
ból kiálló szívókával valamilyen üdítőt vagy ká-
vét szűröcsölnek. Egy közép-európai (még inkább
a fűszerezett, magyar ételekhez szokott) ember-

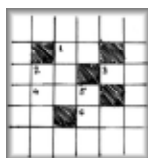
nek nagy csalódást okoznak az itteni szokatlan,
mondhatnám különleges ízek. Véleményem sze-
rint itt a semleges ízek dominálnak, nem sóznak,
nem fűszereznek, mindent natúr formában fo-
gyasztanak. Az, ami mégis feltűnt, hogy valahogy
minden kissé édeskes ízű. Például a kényérféle-
ségek, a sülték, de még a savanyúság is. Az álta-
lunk kedvelt, kicsit csípős kolbászt vagy a füstölt
szalonnát még hírből sem ismerik. A chicagói len-
gyel vagy román üzletekben ugyan próbálkoznak
a hazai ízekkel, de sajnos kevés sikerrel. A híres
amerikai steak, a marhasült, melyet páclében tar-
tanak, majd fedő nagyságú szeletet sütnék belőle,
puha és porhanyós lesz, de nincs semmilyen íze.
Tálcán érkeznek a fűszerek meg a só, és mindenki
saját ízlésének megfelelően preparálja. De ez már
nem az igazi. Ugyanez a helyzet Délen, például
Floridában, a híres-neves kubai étteremben is. A
finom, fehér húsú, szálkamentes, hatalmas adag
sült halat úgymond natúr módon tálalják, min-
denki ízesíti, ahogy tetszik. Az itt ugyancsak köz-
kedvelt tenger gyümölcsei (rákok, csigák, kagyló)
vagy akár a sült alligátor is íztelenül kerülnek az
asztalra. Nem éreztem szükségesnek, hogy min-
dent kipróbáljak véleményem kialakításához. Az
üdítőitalok nagy része műízű, de a sörök sem
az igaziak. A mogyoróvajjal készült csokoládék
is furcsa, kissé sós ízűnek tűnnek. Nem érdekel
senkit, nem is figyelnek oda, én viszont észrevet-
tem, hogy nagy mennyiségű megmaradt, lejárt
élelmiszer kerül a kukába. Szomorúan gondoltam
a világ sok millió éhező emberére. A rendszerte-
len, nemtörődöm táplálkozásnak eredménye a
túlsúlyosság kialakulása. Unokahúgom kórházi
tapasztalatai alapján mondhatom, hogy itt min-
den harmadik ember túlsúlyos, nem ritkák a 150
kilót meghaladó emberek. Orvosi szempontból ez
nagy nehézséget jelent.

Készülődés Halloweenre

Még gépfegyver is kapható

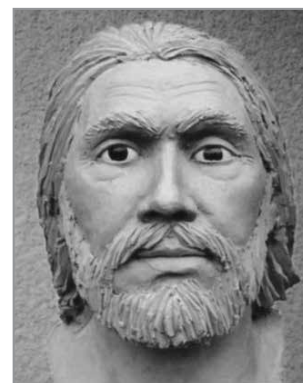
Brittich Erzsébet

MEGYÉNKBEN IS MEGÖRÖKÍTETTÉK

VÍZSZINTES: 1. Kén vegyjele 2. Kit ábrázol az 1. képen látható reprodukció? Ez a 2. képen látható freskó címének első része 14. Orosz teherautó márka 15. Kevert Eva 16. A mindent látó százszemű a görög mitológiában 17. Kérdőszócska 18. A falfestmény címének folytatása (első rész a vízsz. 2. szám) 22. Régi, nyakláncon viselt, drágakővel kirakott arany ékszer 24. Sugár jele 25. Rorate egynemű betűi 26. Szépséges királynő a görög mitológiában, akit Héra tehénne változtatott, és vízsz. 16. őrizte 27. Személyes névmás 28. Mint vízsz. 17. szám 29. Nagy testű, ízletes húsú tengeri hal 30. Aradi építész volt (... József) 32. Gogol: Holt ... 37. Mint vízsz. 1. szám 38. A farsangi diáknótában: NOPQ, a nagy ... (ék. h.) 39. Dehogy! 40. K-val farkas vezér a Dzsungel könyvében 41. Sir ... (tea márka) 42. A nyelv önálló jelentésű egysége 44. A függ. 23. és 21. szám folytatása 47. Római 55 48. Rövid, zsinóros férfikabát 49. Koncert végén ezt adhat a művész 51. Jód vj. 52. Szolmizációs hang 54. Közlekedünk rajta 55. Oxigén vj. (ék. f.) 56. Mint vízsz. 51. szám 57. Gramm 58. Molibdén vj. 59. Örömteli felkiáltás 63. Határt, gyümölcsöst, szőlőt őrző férfi.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
14				15				16				
17	18		19				20		21 R			L ↓
22			23			24	25				26	
27			28		29				30	31		
32	33	34		35	36	37		38				
39		40					41					
42	43		44 T			45		46	M		47	
48					49					50		51
52			G →	53					T		54	
55		56		57		58			59			
H →	60		61		62			63		64		

FÜGGŐLEGES: 1. A győri bazilikában őrzött ereklyetartó 2. Alliteráció páros betűi (ék. f.) 3. Összevissza láss 4. Kötőszó 5. Dunántúli megye 6. Farmer márka 7. Régi város legrégibb része 8. Kálium vj. 9. Királyka (zöldesszürke kismadár) páros betűi 10. Azonos mássalhangzók 11. Orgona ... (gyermekdal kezdősora) 12. Pancsol, fürdik 13. ... királya (opera címe) 19. Amper 20. Angol tagadás 21. Függ. 23. folytatása 23. Megyénkben hol látható a vízsz. 1. és 18. legendát ábrázoló falfestmény? (folytatása a függ. 21. és vízsz. 44. szám.) 29. Tonna 31. Pusztít 33. Kérdőszócska 34. Ógörög szoborcsoport töredéke! 35. Eleje eleje! 36. Élelmiszert tároló helyiség 38. Állóvíz (ék. h.) 41. Megkevert malom 43. ... mays (a kukorica latin neve) 45. Észak-olaszországi város 46. Nem ide! 50. Svéd, olasz és japán gépkocsijelzés 53. Vissza: fekvőhely 54. Sajtótermék eleje! 56. Szigetlakó nép 60. Mint függ. 33. szám 61. Méter 62. Félig jó! 63. Celsius 64. Személyes névmás.

Júniusi keresztrejtvényünk fő sorainak megfejtése:

Vízszintes: 1. Olosz Lajos 19. Ágya 41. Emil

Függőleges: 4. Szeplőtelen oltár 11. Gladiátor arc 14. Barlanghomály 16. Hattyúének 25. Vitroel

Kövér Péter

ÁNGYOM-BINGYOM ÉS AZ ELSŐ FELESÉGEM

Úgy érezte, a vízen is tudna járni. Körülnézett, hogy vajon észreveszik-e rajta az emberek a túláradó boldogságot. Nem látott senkit, csak egy madarat, hát rögtön megfogta. Tisztában volt vele, hogy ilyen örömet egy emberöltő óta nem érzett. Mindenkre rámosolygott, okkal és ok nélkül.

Amikor hazaért, a lépcsőházban a házmesterné ment fel előtte, mosta fel a lépcsőt a felmosóvederrel. Ölbe kapta, úgy vitte fel a negyedikre, pedig csak a másodikra akart menni. Örömeiben átölelte az egész világot, és elmondta neki, hogy három kiló, húsz dekával született. Nekem is ezzel kezdte. Kicsoda? Hát az unokám. Áradt belőle a boldogság... és a szó, amit egy telefonhívás szakított meg. Ki volt az? Ki lett volna? Az unokám anyja! Ez jó! Korábban azt mondta volna, a lányom, a szemem fénye. És íme, most egy más megközelítésből, hirtelen az unokám anyja lett, az új hierarchia szerint. A jövevény érkezése kiváltotta eufóriában az új rokon felől tekintett rá. Aki befészkelte magát rögtön a családi fénykép közepébe, eggyel kijebbe szorítva mindenkit a képről. Minél kifakultabb egy régi kép az albumban, annál inkább a közepén vannak a – még gyerekek – nagyszülők. Ahogy nőnek, úgy indulnak el a széle felé, átadva a belső, védett helyeket az újonnan érkezetteknek. Mind tovább és tovább, míg egyszer aztán nincs már helyük a fényképen. Kiszorulnak, kiöregednek róla valahogy, valahol, valamikor. Előbb a fényképről, utána a családi történetekből is. Két generáció a felezési idő. Utána elborítja őket a homály. Embert, arcot, tetteket. Egyéniséget, vágyakat, küzdelmeket. Sikert és kudarcot. Mindent. Ez biztos. A géneknek nincs emlékezete.

Milyen érdekes! Miközben elgondolkoztam ezen „...Alig hallottam, sorsomba merülten, / hogy feleség a felszín, hallgat a mély, (...) Mikor mozdulok, ők ölelik egymást.” (József Attila: *A Dunánál*)

Anyja, apja – ez magától értetődő – van mindenkinek (az egyetlen, csóró Ádámot leszámítva). A legszorosabb kötelék a saját gyermek érkezése.

Ez egy csoda. A világ filogenetikus folytonosságának csodája. Nagyanyám, nagyapám... ezek már duplán vannak. A testvér is egyszerű, mellérendelt rang, de nem egészen, mert lehet nővér vagy báty, illetve hűg vagy öcs. Eddig (az unoka előtaggal is) érthető. Unokanővér, -hűg, -báty, -öcs. Ha csak az előtagot vesszük, az unokát, azt jelenti, hogy egy nemzedékkel öregebbek lettünk. Megérkezett a gyereke, azaz a gyerek a négyzetben. Itt már nincs külön szavunk a lányra és fiúra, egyszerűen csak unoka. A szülők pedig kiérdemelnek egy változó előtagot. Nagy-, déd-, ük-, szépanya/apa. Amikor már-már azt hisszük, hogy gyermekünk nyiladozó értelmével mindezt felfogta, akkor beházasodik valaki a családba, és csak akkor kezdődik igazán a kavarodás, hogy a fene enne meg minden sógorságot!

Após-anyós, ipa-napa, meny-vő, mindenféle ángyom-bingyom. És amikor azt hiszed, hogy érted, akkor rájössz, hogy az egész kutyvasz lehet még édes és mostoha is. Hát, így állunk!

Talányos eset történt velem a minap. Segítsetek megfejteni! Az első szerelmem, a volt menyasszonyom, az első feleségem meg az asszony, együtt vásároltunk be a közértben (alimentára). A bevásárlókocsiból átpakoltuk a cuccot a kétszemélyes kocsiba, és hazaautóztunk. Na, megvan a megoldás? Érted? Így van ez!

Idővel megértettem a dolgokat, még ha bonyolultnak is tűnnek. Végül, amikor úgy gondoltam, hogy most már nyugodtan elalhatok, jött egy álomom. Úgy mesélem, ahogy álmodtam. Azt álmodtam, hogy megnősülök, ki is néztem már egy szemrevaló bögyös özvegyet. Igaz, van egy lánya. Tehenet a borjával, ahogy mondani szokták. Mostohalányom az anyjára ütött, nem csoda, hogy apám beleszeretett, és elvette feleségül. Így vált feleségem apám anyósává, és mostohalányom (a feleségem lánya) az én mostohaanyám lett. Apám (a lányom férje) pedig a vejem. Mostohalányom (azaz a mostohaanyám) kilenc hónapra szült egy kisfiút, az én unokámat. Így lettem öcsémnek (apám kisebbik fiának) a nagyapja.

Nemsokára hitvesem megajándékozott egy kislánnyal, aranyos grüberlije volt (aki apám sógornője lett), a mostohalányom hugicája, a kis fingós. Mostohalányomból (apám nejből) az öcsém nagyanyja lett, mert ugye én vagyok a mostohaapja. Na, mármost, idáig világos, csak a hülye nem érti. Most komolyan!

*„Megszólítanak, mert ők én vagyok már;
gyenge létemre így vagyok erős,
ki emlékszem, hogy több vagyok a soknál,
mert az összejtig vagyok minden ős –
az Ős vagyok, mely sokasodni foszlik:
apám- s anyámmá válok boldogan,
s apám, anyám maga is ketté oszlik,
s én lelkes Eggyé így szaporodom”*

(József Attila: A Dunánál)

Összefoglalom ellenőrzésképpen, hogy lássam, megértetted-e. Kövesd mondatonként:

Feleségem a saját nagyobbik lányának (az apósa nejbének) a menyé.

Én magam mostohaanyám (apám neje) mostohaapja vagyok (nejem korábbi kapcsolatából származó lánya okán).

A kislányom az unokám nagynénje, apám sógornője.

Apám a vejem, az unokám apja, a lányom sógora, kinek nejem az anyósa.

A mostohalányom (azaz a mostohaanyám) egyszerre az unokám anyja, a kislányom nagynénje és apám unokájának a sógornője.

Unokám (a vejem fia) az öcsém, mert a lányom a nagynénje.

Nejem a nagymamám, én a saját apám és fiam is vagyok.

Az apa, a fiú... és a szentlélek nevében, most elgurult a gyógyszerem!

Miután felébredtem, eldöntöttem, hogy sose nősülök többet! Maradok az első feleségemnél, aki a volt menyasszonyom. Vagy... most összezavartál!

Szabó István

AZ ISONZÓ, CAPORETTO ÉS A RAINER MARS (1.)

– FELTÁMASZTOTT EMLÉKEZÉS –

Úgy érzem, nagyon érzem, hogy tartozom nekik. De kit érdekel ez ma? Ott voltak, átérték, olykor-olykor tán átférték a nagy háborút. Ha nyalyogtam, vagy éppen szépen kértem, akkor meséltek, néha ímmel-ámmal. „Mit meséjtek? Mé meséjtek, fiam? Mindönütt idegön földön álltunk, minket nem győzött le a fronton senki, minket az az átkozott politika győzött le” – mondta Sz. öregapám („csak” egy bronz vitézségi érem jogos tulajdonosa), amire Cs. öregapám csak bólintott mint a kizezűst, nagyezűst, bronz és Károly-kereszt szintén jogos tulajdonosa. Nagyvarjason tudni illött, hogy a tizenégyi háborút nem elvesztettük, hanem az: elveszett. Pont, mint az aprópénz vagy egy sliccgomb. Elveszött. Úgy magátul. Oszt aki mögtanata, az lött a győztes. Ilyen egyszerű. Érdekes, hogy nem annyira a hegyen túli, közvetlen „győzteseket” szídták – azoktól azt kapták, amire számítottak, hihihi! –, hanem szinte sistergő utálattal Vilsonyt (Wilson amerikai elnök nagyvarjasiasítva) és Károlyi Mihályt. Sőt, azt pusmogták képzelőerőtől túlcsonduló öreg falusaim, hogy Wilson Károlyi féltestvére volt. Tán. Mert mind

a kettő afféle köcsögfejű, lóképu volt. Ebbe köll lögyön valami! Egyik változat szerint Károlyi apja kiment Amerikába kártyázni, oszt az öreg Vilsony is ott ült, oszt vesztett. Akkor feltette, mikor mán-mán semmije se vót, a feleségit egy éjszakára. Lössz, ami lössz! Lött is. A kis Vilsony, kilenc hónap múlva. Az öreg Károlyi jól bedurragott a zasszonyságnak, hehehe! Na. Másik változat szerint (megint csak a félttestvérségnél lukadunk ki) a gazdag Wilson apuka járt itten, Magyarországon, oszt a Károlyi gróf úr vesztött. A többi... pont, mint előbb, mert akkora volt a hasonlóság a két köllök között. Ekkor az öreg Détári Vendel bácsi fölcsattant: ne bolondozzatok, jóembörök! Hát nincs az a ronda nő, aki képes lönne ilyenöket kölkezni! Ebben mindenki egyetértett.

De vissza Caporettohoz!

1917. október végén az osztrák–magyar hadsereg, igaz, valamelyes német támogatással (egy Erwin Rommel nevű hegyivadász százados is ott volt alakulatával, előzőleg a Keleti-Kárpátokban harcolt) még egyszer, utoljára összeszedte magát, s akkorát csapott az olaszokon, hogy több mint

400 ezer hadifoglyot ejtett. Harmincezer talján el-
esett vagy eltűnt.

A makarónihadsereg felbomlott. Nagy hirtelen
tíz angol és francia hadosztályt dobtak át a nyugati
frontról, menteni, ami menthető. Cs. öregapám ott volt.
Annyi volt az olasz fogoly, hogy az első vonalban harcoló csapatoktól kellett elvonni
legénységet az őrzésükre. És a rengeteg hadizsák-
mány! Kazlakban álltak az amerikai konzervek,
a kávé, a lekvár és a jó nyugati bakancsok. Meg
a rengeteg bor, pálinka. Még kotonok is voltak
ám. A kiéhezett, beszűkült gyomrú katonák halál-
ra zabálták magukat. Az első napokban. Ilyen is
volt. Csak az első napokban, mert aztán mindent
szigorú leltárba vett a k. u. k. hadvezetőség. „Sze-
gény jó magyar bakáink, de legalább teli hassal
mentek a másvilágra” – mondta öregapám. „Ha
szorult a kapca, mindég minket magyarokat b...
tak az első vonalba” – vakkantották a veteránok
keserű büszkeséggel. S tényleg így volt. Elég, ha
Bryan Cartledge könyvét lapozgatjuk, vagy ép-
pen az emlegetett Károlyi Mihály emlékezéseit.
John Keegan azt írja, hogy a magyarok „ádázul
harcoltak”. Vagy gondoljunk a jó öreg Mackensen
tábornagy szavaira: Gibt mir die ungarischer
Honweden! Gibt mir die Honwedhusaren! Vagy
Mihail Solohov a *Csendes Donban* hogyan írja le a
magyar huszár harcát és halálát. S az is igaz, hogy
Hindenburg magyar hadosztályokat kért. Speci-
el. Erre Conrad von Hötzendorf azt mondta, hogy
minden osztrák–magyar hadosztály egyforma.
Tényleg, önök úgy gondolják, hogy mind egyfor-
ma?! – döbönt meg a német. Igen! – mondta a mi
Conradunk. Erre a jó öreg Hindenburg azt mon-
ta, hát ha úgyis mind egyforma, akkor nyugodtan
adhatják neki a magyarokat, neki jók azok is, ha
úgyis mindegy, nem? Jusson eszünkbe a porosz
Litzmann tábornok, aki a miskolci tízes honvé-
dekkel bevette a Kárpátokban azt a tetőt az oro-
szoktól, amit bevehetetlennek tartottak. Igen, ott
Csíkszeredán túl...

Aztán az az ún. harctéri sokk! Ma már egész
műhelyek dolgoznak ezen, külön pszichológiája
keletkezett, töméntelen idegen szóval, tudomá-
nyosan indokolva. A régi magyar diagnózis csak
egy szóból állt: beszari! Cs. öregapámnak négy
évig muzsikáltak az olasz ágyúk, közben, 1916-
ban más ágyúk is, a Vöröstoronyi- szorosban. Éj-
jel-nappal. Gyerekként kérdezgettem, hogy hogy
tudott aludni. Aszonta, megszokta, csak akkor éb-

redt fel, ha csend lett. Az gyanús volt. Miután le-
szerelt, két-három hónapig nem tudott rendesen
bóbiskolni se, idegesítette „az a röngeteg csönd”,
gyorsan meg is nősült, ha már ilyenfélék az éjsza-
kák, legalább csináljunk valamit... És most bocsá-
nat, véletlenül eszembe jutott a nagy Nietzsche,
aki azt mondta: szeretnék olyan egészséges lenni,
mint egy magyar. Vagy amit a híres Bismarck, a
vaskancellár mondott: különös nép a magyar, de
nekem nagyon tetszik.

Na, még ide tartozik, hogy öregapám éle-
tét a Hódvilág (a Hold mint égitest) és a szere-
lem mentette meg. Volt egy nagy szívszerelme,
a Cserneczky Julcsa. Gyönyörű volt ez a Julcsa, na
oszt, mikor jött a háború, hát ki a frontra. Levele-
gettek. Oszt valamelyikük kitalálta, hogy minden
este, pont, de pont ugyanabban a percben nézzék
a Holdat (ugyanaz a Hold süttött az Isonzónál is,
mint Nagyvarjason, bizonyisten!), mert ez ösz-
szekapcsolja őket, meg aztán ez Szent Péter vagy
Szűz Mária mécsese, satöbbi. Hát így is lett. Egyik
este nagyon szépen süttött a Hold, öregapám ki-
ment a dekungból (deckung = fedezék) mélézni.
Ekkor épp egy, egyetlenegy ágyúlövés dördült, s
telibe találta a dekungot. Hat-hét baka örökre ott
maradt, már ami maradt belőlük. De a vége nem
ilyen jó, mert a Julcsa közben férjhez ment. Nem
akart, nem akart, de az okosok bebeszélték, hogy
mi lesz, ha nyomorékan, rokkantan jön haza Csík
János. Akkor micsinász, a földhön erős, egészségös
embör köll ám! Öregapám évekig kerülte, nem
találkoztak, de egyszer, valamikor a húszas évek-
ben az „öreg” csak bement a kocsmába, a Nagy-
varjas-szerte híres Csernetzky kocsmába. Csak
ketten voltak, így hozta a Sors. Öregapám fölmér-
te a helyzetet, s kifordult. Ekkor a Julcsa utána
szólt: Jánosom! Nézöd-é még a Hódvilágot? Az
öreg harcos (szép kék szemei voltak, sötétbarna
haj s még mindig, sőt élete végéig, délceg, igazi
katonás kiállással) megállt, s – állítólag – ennyit
mondott: nézem, Julcsám, nézem, de csak téged
látalak... Itt megszakad a romantika. Ezt se ő me-
sélte el, az akkori emberek tudták, hogy a hallga-
tás a legerősebb fal, ahonnan még a szívnek sem
szabad kidobogni. Boldog volt? Huszonhat éves
korára többet élt (és halt) át, mint békésebb korok
emberei százéves korig. Bocsánat, megint bocsá-
nat, de eszembe jut, amit Abraham Lincoln mon-
dott: nem az számít, mennyi év volt az életedben,
hanem az, mennyi élet volt az éveidben.

Puskel Péter

ANEKDOTÁK TÉRBEN ÉS IDŐBEN

A ZÁSZLÓK ÉS A PLAKÁT

A Slavici Színház egykori direktora mesélte el, hogyan sikerült annak idején a „célegyenesben” elkerülnie egy lebukást, amelynek súlyos következményei kihatottak volna nemcsak az intézményre, hanem az akkori városi vezetőségre is.

„Valamikor a '70-es évek vége felé a »Kárpátok géniuszának« látogatására készülődött a város. Akkoriban kérdezte meg tőlem két-ségbeesetten az egykori színházi jegyszedőből időközben az Astoria Szálló nappali portásává »avanzsált«, egyébként igazán jó szándékú ismerősöm, hogy mitévő legyen, mert a pártfőttkár és neje fogadtatását előkészítő aktivista azt az utasítást adta neki, hogy a szálló bejárata fölött balra a párt, jobbra pedig az ország zászlaját kell kitűzni. Szóval: merről nézve? Ön felől vagy én felőlem? – kérdezte tanácstalanul, már-már a kétségbeesés határán.

A hatalmas készülődés ellenére a bődületes bakit azonban csak az utolsó percben kerülték el, amikor a színházigazgató észbe kapott, hogy a kultúrintézmény homlokzatán hatalmas plakát hirdeti az új premiért: »Omul cu mârțoaga« (Az ember és gebéje). Ha ezt a meglehetősen szikár »akadémikus nagyasszony« meglátta volna...”

**Kett Groza János
grafikája**

NYUGATI JELEN családod NAPILAPJA!

Az előfizetési feltételekről érdeklődjön a 0257-280-751-es telefonszámon.

A Szövetség nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honorárium-ban nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNEKET!**

LAPZÁRTA

A következő, 2017. októberi számunk lapzárta szeptember 25.; a megjelenést október 20-ra tervezzük.

Köszönjük

Balogh János,
Blaskó Lajos (Microfilm SRL),
Bogdán Ilona, Borzák Irén,
Budai Tibor, Czeglédi Judit,
Dr. Papp Attila, Fogarasi István (Royal Standards Corp. SRL), Henfű Jolán,
Ille Györgyi, Kárpáti Borbála,
Kurunczi Andrea, Kurunczi Ferenc,
Molnár Magda, Sajti Éva,
Szabó Irén

nagylelkű támogatását.

Szövetség

Aradi Kulturális Szemle
XXI. évfolyam, 4. (119.) szám

Kiadja:

az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:

310085 Arad,
Str. Calvin nr. 22
Tel: +40/740-955132
+40/257-281140

E-mail: juhaszbela50@gmail.com

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő: Juhász Béla

Szerkesztőbizottság:

Fekete Réka, Ilona János, Matekovits Mihály, Pataky Lehel Zolt, Puskel Péter, Rudolf Ágnes, Siska-Szabó Hajnalka, Siska-Szabó Zoltán, Szilvágyi Zolt, Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Képszerkesztés: Allerhand István

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály, Kett Groza János,
Móré-Sághi Annamária

Címlapon:

Elballagtak a Csiky Gergely Főgimnázium negyedikesei (Ilona János felvétele)

A hátsó borítón:

Augusztusi napfelkelte (Bodó Judit felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:

Bartók Mária, Britich Erzsébet, Czeglédi Judit, Erdélyi Ildikó, Gnant János, Koreck Aladár, Kori Edina, Molnár Andrea, Piroksa István, Szilvágyi Sándor, Tóthpál Renáta, Vágási Márta, Vörös Annamária, Zilahy András

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Jelen és a Tulipán könyvesboltban, valamint egyházainknál és terjesztőinknél.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

VÁLOGATÁS A 15. ZERINDI ALKOTÓ- TÁBORBAN SZÜLETETT MUNKÁKBÓL

Beungkun Sou: Ez egy erős nő

Csáky Rebeka: Utacska

Kopriva Attila: Legelő II.

Gally A. Katalin: Kapcsolat

*Karankiewitz Beata Bebel:
Virágok vázában*

*Koncz-Münich Judith:
Emlékeim I.*

*Siska-Szabó Hajnalka:
Böjte Csaba*

*Turcsányi Frantisek:
Megvalósulatlan álmok*

Cziglényi Attila: Falu végén

Nagy István felvételei

Juhász Gyula
MAGAMHOZ NYÁRVÉGI ESTÉN

*Nem születél, látom: lenni legelsőnek,
Csillagot mutatni a borús időnek,
Vágy piros virágát büszkén szívre tűzni,
Titkait jövőnek bátran kibetűzni.*

*Apád is beteg volt, kifáradt keresztény,
Aki sírt a csillag és a féreg vesztén,
Akiben fölös volt a kímélő jóság,
S örökölni rád hagyta fájó szíve sorsát.*

*De azért, én lelkem, még nincsen veszve semmi,
Ennyi gyöngeségből kell erőre kelni,
Ennyi szomorúság, ami tégedet vert,
Ötvözi ezüstté a költőt, az embert!*

*Csak zenélj, ahogy tudsz, méla hangfogóval,
Csak beszélj a csönddel, ármnyal, csillagokkal,
És ha másra hallgat mind a többi ember,
Te beszélj tovább a zengő végtelennel.*

